„RADOMER-KIELCER-LEBEN" № 39 (127) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem" [illegible] פרייז 25 גראָשען

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

הײַנט 2 זײַטען.

אדרעסען:
פון „ראַדאָמער-קעלצער לעבען"

אין ראַדאָם:
Pedakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Radom, Szwarlikowska 20.

אין קעלץ
Redakcja i Administracja
„Radomer-Kielcer Leben"
Kielce, Staro-Warszawska 34.

אַנאָנסען פרייז:
איין מילימעטער שורה: פאַר'ן טעקסט 20 גר.
„ 40 „ אין
„ 10 „ נאָכ'ן
די ערשטע זייט ענטהאַלט 8 שפאַלטען
אין טעקסט אױלעצטע זייט 4 שפּאַלטען.

22 go września 1926 r. ראַדאָם כיטוואָך י"ר תשרי תרפ"ז [illegible] פאַר'ן אינהאַלט פון טעקסט אין די אַנאָנסען איז די רעדאַקציע נישט פעראַנטוואָרטליך

עלעקטרישע אַרטיקלען ווי זשירנדאַלען, זשאַרוהיקעס, צו קאָנקורענץ פרייזען בײַ
מ. ווערטהיים, וואַלאָווע 2.

אַ גמר וחתימה טובה
אין אַ גוט יאָהר, ווינש איך מײַן ליבע מוטער, שוועסטער, ברידער, שוואָגער, שוועגערין, קרובים קאָלעגען, פריינד און בעקאַנטע.
וואַרשאַ. אלי' לערמאַן.

צום אָבפאָהר פון מײַן פרײַנדין פר"ל סאַראַ שפּאַדע אין צווײַ שוועסטערן נאָך אַרגענטינע, ווינש איך אַ גליקליכע רייזע און אַ בליהענדע יוגענטליכע צוקונפט אין נייעם לאַנד.
פיניע פּאַטאַזשניק

די ליקווידאַציע קאָמיסיע פון קאָאָפעראַטיוו „פּיעקאַרזש"
ביים יודישן בעקער מײַסטער-פערײַן אין ראַדאָם, מעלדעט, דאָס זונטאָג דעם 3-טן פאַזדזשיערניק 1926, קומט פאָר אין לאָקאַל פון האַנדווערקער-קלוב, וואַל 59
די אַלגעמײַנע פערזאַמלונג פון די מיטגלידער
אויף וועלכער ס'דאַרף בעשטעטיגט ווערען די ענטגילטיגע ליקווידאַציע פון קאָאָפעראַטיוו.
די ליקווידאַציע-קאָמיסיע.

בעקאַנטמאַכונג
עלטערן — אַכטונג
דער לאַנג בעוויסטער שול—אינהאַבער אברהם אלי' צוקער מאַכט בעקאַנט דאָס ג' פובליקום פון ראַדאָם, אַז פון דעם נייעם זמן אָן, האָב איך בעגײַען מײַן טעטיגקײַט אויפ'ן געביעט פון קינדער-ערציהונג און עפענען אויף אַ שולע אויף קאָשטשעוזקאַ גאַס № 4, וואו עס וועט ווערען געלערענט אַלע יודישע למודים, ווי אויך וועלטליכע למודים מיטן אָנטייל פון פעהיגע פעדאַגאָגישע קרעפטען. אזוי לעהרער, ווי אויך מלמדים. איך פערהאָף, דאָס אזוי ווי ביז יעצט, אזוי אויך אויף ווייטער, וועלען מיר די עלטערן שענקען זייער צוטרוי און שיקען זייערע קינדער אין מײַן שולע, ווי זיי וועלען ערריכען זייער פערלאַנגטען ווינש.
ברגשי כבוד אברהם אלי' צוקער.
בעמערקונג: קינדער פון 6 יאָהר אָן ווערען צוגענומען פון דעם ערשטען טאָג חוה"מ אין לאָקאַל פון שולע קאָשטשעוזקאַ 4.

בעקאַנטמאַכונג
די געזעלש. „עזרה" מאַכט בעקאַנט איהרע מיטגלידער, ווי אויך פון די אָבטיילונגען „בית—לחם" און „ליגת—הצדק", אַז זונטאָג דעם 2-טען טאָג חו"מ סוכות (27 סעפטעמבער) אום 4 אזייגער נ. מ. אין אייגענעם לאָקאַל (דלוגאַ 11) קומט פאָר
אַ אַלגעמײַנע פערזאַמלונג
מיט'ן צוועק צו וועהלען אַ נײַע פערוואַלטונג.
בעמערקונג:
ביי אַ נישט גענוגענדע צאָהל פערזאַמעלטע וועט די זעלבע פערזאַמלונג פאָרקומען אין אַ צווייטען טערמין איג'ם זעלבען טאָג 6 אזייגער אָוונד בײַ יעדע צאָהל אַנוועזענדע.
פערוו. פון געזעלש. „עזרה" אין ראַדאָם.

Kino „ODEON" w Radomiu.
הײַנט און יעדען טאָג
Uroda Życia
דראַמע אין 12 אַקטען אין די הויפּט-ראָלען
Józef Węgrzyn i Marja Brydzińska.

Bank Spółdzielczo Kredytowy
— w KOZIENICACH. —
załatwia solidnie i szybko wszelkie inkaso na Kozienice za minimalną prowizję.

Szkoła frebIowska
E. Gostyńskiej
Witolda 9.
przyjmuje zapisy codziennie w lokalu frebIówki od godz. 11 — 2.
Zajęcia rozpoczynają się 3-go października.
Dla starszych dzieci komplet przygotowawczy.

בעקאַנטמאַכונג.
איך האָב די עהרע בעקאַנט צומאַכען דעם ראַדאָמער פובליקום דאָס איך עפען אויף מאַריאַצקע-גורקע № 5 אַ מאָדערנע חדר פערזעהן מיט אַלע בעסטע פעדאַגאָגישע קרעפטען פון אָנפאַנגער ביז גמרא פירוש תוספות, פאַרטראַגען פון תנ"ך וועט ווערען געגעבען אויף עברית בעברית ס'וועט ווערען געלערענט העברעאיש אויך פויליש לויט פראָגראַם שקאָלנע.
מיט אַכטונג מ. י. פעלל מאַריאַצקע-גורקי № 5.
בעמערקונג: תלמידים ווערען צוגענומען פון 1 טען טאָג חול המועד סוכות פון 12 – 9 פריה און פון 6 – 2 נ. מ.

בעקאַנטמאַכונג.
די דירעקציע פון קאָעדוקאַציאָנע-גימנאַזיום „Przyjaciół Wiedzy" אין ראַדאָם, מאַכט בעקאַנט, דאָס דעם 3/X ה. י. 8.45 אין דער פריה, הויבען זיך אָן די למודים אין דער פאָרבערייטונג'ס-קלאַס.
קאַנדידאַטען ווערען נאָך אָנגענומען.
דער שכר למוד איז 20 זל. אַ חודש.
די עלטערן ווערען געבעטען זיך צו מעלדען אין דער קאַנצעלאַריע, קילינסקי 13, אום צו ערלעדיגען די נויטיגע פאָרמאַליטעטען.
די דירעקציע.
ראַדאָם, דעם 21/9 1926.

פון דער וואך

א חרפה. דער טרויריגער פאקט ביי נעילה היינטיגען יום כפור אין דער ראדאמער שטאדטישער שוהל איז צום גרעסטען בעדוירען א חרפה־געשעהעניש. די יודישע קהלה אין ראדאם ווערט אין די אויגען פון הונדערטער יודישע קהלות אין פוילען געוואלדיג קאמפראמיטירט. אין דער פרעמד בעקומט מען דעם איינדרוק, אז די ראדאמער יודען זענען פון זייער נאטור די גרעסטע אוואנטורניקעס און סקאנדאליסטען.

און אלץ צוליב וואס, צוליב וועמען?

אלץ צוליב דער אזוי פערשאלטענער רבנות-פראגע, וואס קאן גארנישט איינגעמען קיין סוף.

אפילו יום כפור, אין דעם הייליגסטען טאג פון א גאנץ יאהר און דערצו נאך אין דער שוהל, אין א מקום קדוש שטעלט מען זיך נישט אב פארטצוזעצען דעם מיאוסען קאמף.

איז עס דער נישט א חרפה פאר'ן גאנצען כלל ישראל, אז אין יום כפור זאל אין א יודישע שוהל אויסבראכען סקאנדאלען, מיט רעוואלווערן צוליב א פראגע פון א רב?

נישט מוחל צו זיין איז דאס, וואס ארויסגערופען דעם סקאנדאל האבען די ה"ה לאנגער אלס דאזאר און ה' קעסטענבערג, אלס דער, וואס טיטולירט זיך אלס רב.

ביידע זענען מאראליש פעראנטווארטליך פאר די געשעהענישען אין שוהל היינטיגען יום כפור. ה' לאנגער האט נישט געברויכט וועלען שטערען ה' קעסטענבערג'ן זאגען נעילה און ה' קעסטענבערג האט נישט געברויכט דאווענען נעילה נאכדעם, ווי צוליב זיין נעילה איז ענטשטאנען א טומעל און ס'האבען זיך געפונען זיינע געגנער, וואס האבען נישט געוואלט ער זאל זיין זייער שלוח צבור.

מעג זיין א רב, אפילו דער גרעסטער תלמיד חכם און יראת שמים, אויב צווישען קהל, געפונען זיך א טהייל מתפללים, וואס ווילען נישט, אז ער זאל זיין זייער שלוח צבור, איז ער ביי קיין פאל נישט מרוצה לקהל און ער טאר ממילא נישט דאווענען. אויב צווישען די מתפללים אין שוהל האבען זיך געפונען ה' קעסטענבערג'ס געגנער, וואס האבען נישט געוואלט ער זאל זיין זייער שליח צבור האט ער נישט געברויכט שטעלען זיך צום עמוד דאווענען נעילה.

נעילה...

א תפילה, וואס ציטערט אויף יעדעס יודישע הארץ, א תפילה, וואס איז דער טיפסטער אויסדרוק פון השתפכות הנפש, א תפילה מיט וועלכע עס ווערט געשלאסען דער בילאנס פון חשבון הנפש, א תפילה, וואס לויט די מסורה, איז זי די לעצטע אין די שעה'ען פון רחמים, ווען די הימלען שליסען זיך און עס ברויך גע חתמ'עט ווען דער שיקואל פון מענשענ'ס לעבען.

אט בשעת אזא געהייליגסטע און אויסגעטערטע תפילה איז מען געווען אזוי פיל געוואגט און מ'האט מיט דער ראזיגער תפילה געוואלט בעווייזען תקיפות און אמביציע.

אין אזעלכע הייליגע מינוטען, ווען אפילו עס געפינט זיך איינער, ממש איינער, פון אלע מתפללים, וואס דער שלוח צבור איז שלא לרצוננו, בעדארף דער שלוח צבור מעהר זיך נישט צוריהרען צום עמוד

אויף פאליטיק, איז אין שוהל קיין ארט נישט, דערצו נאך אום יום כפור בשעת נעילה.

גענוג האט אונז שוין דער רבנות קאמפף צו שאנד און צו שפאט געמאכט גענוג איז די בושה פאר'ן ראדאמער יוד, וואס קימט אויס איהם אויסצושטעהן אונטערוועג'ס, ווען מען דערוויסט זיך פון וואן ער שטאמט... לאמיר לאזען צו־רוה אונזערע שוהלען. לאמיר נישט אריינפיהרען אזא מיאוסקייט און קאמפ'ס שמוץ אין קיין מקום קדוש.

ווי זעהען מיר אויס אין די אויגען, פון אונזערע שכנים? ווי האבען אויסגעזעהן די יום כפור-געשעהנישען אין די אויגען פון דער פאליציי? איז דאס נישט א ח ר פ ה?

א י ו ד.

די גלייכגילטיגקייט פון דער ראדאמער בעפעלקערונג צו דער שקארלאטן-עפידעמיע.

עס איז אלעמען בעוואוסט, אז די שארלאך קראנקהייט גראסירט אין גאנץ פוילען און, פערשטעהט זיך, אז נישט אויסגענומען אויך ביי אונז אין ראדאם. דער אונטערשיד איז נור דער, וואס די שקארלאטינא קראנקהייט איז ביי אונז אויך א גאנץ יאהר נישט קיין גאסט און דעריבער שרעקט מען זיך נישט פאר איהר און מען היט זיך אויך נישט.

אבער דערצייט בעגייט מען א גרויסען פעהלער, ווייל די קראנקהייט איז פיל געפערליכער אין דעם מאמענט ווען זי געפינט זיך אין א עפידעמישען צושטאנד, ווען זי גראסירט אלס א עפידעמיע מוז מען דאן אננעמען אלע מעגליכסטע מיטלען זי נישט לאזען זיך פונאנדערצוויינען, ווייל ווען מען לאזט א קראנקהייט פונאנדערשפרייטען אין דער צייט ווען זי איז עפידעמיש קען זי אין פערלויף פון דער קורצעס טער צייט אננעמען זעהר א געפערליכען כאראקטער און קען דערגרייכען צו דער העכסטער סטאדיום.

אין אזא צייט טאר מען נישט דערלאזען, אז עס זאל הערשען אזא גלייכגילטיגקייט, מען מוז אננעמען מיטלען, איינצושטילען די קראנקהייט און הערצו זענען נויטיג פערשידענע אנווייזונגען פאר דער בעפעלקערונג.

אונזערע שטאדטישע זעלבסטפערוואלטונגען, וועלכע דארפען ביי אזויינע קאטאסטראפאלע אומשטענדען שטיין אויף דער וואך, פרופירען נישט איינצוטונקען די הענד אין קאלטען וואסער, אונזערע דאקטוירים הויבען אפילו נישט אן צו טראכטען, אז אין אזא פאל ליגט אויף זיי א חוב עפעס צו טהון אויף דעם געביעט.

די קראנקען קאסע איז פערנומען. זי פיהרט א קאמפף מיט'ן דאקטוירים-פעראיין. די געזעלשאפט „טאז" איז אויך פערנומען. די דאקטוירים קאלעגען זענען צווישען זיך נישט שוה בשוה. מען איז אין קריעג'ס צושטאנד, האט מען פשוט קיין צייט נישט אבצוגעבען זיך מיט אזא נארישען ענין.

פאר וואס האט „טאז" נישט געעפענט א ספעציעלע אבטיילונג פאר אנטי שקארלאטין—אימפפונג? עס איז אינבעדינגט נויטיג אויך איינצוארדנען א נאכט—דיזשור אין צענטער שטאדט.

א בעזונדערס וויכטיגע אויפגאבע איז צו שאפען אזא מין איזאלאציאנס־פונקט פאר די געזונדטע קינדער אויף אויסצוראטעווען זיי פון פייער, ביז זייער היים ווערט ארויס פון יעדען געפאהר. נו און אונזער אינטעליגענץ שטעהט אודאי פון דער ווייטענס און דער ענין אינטערעסירט זי לחלוטין נישט.

זאלען מיר זיך אבער נעמען ערנסטער בעטראכטען דאס אלץ זאל מען ביי אונז וועלען פערשטעהן או אינ'ם איצטיגען מאמענט איז נישט קיין קלייניגקייט זיך איינצושטעלען מיט פערלייגטע הענד און זיך גאנץ גלייכגילטיג צוקוקען ווי עפידעמישע קראנקהייטען הויבען אן צו פערנעמען וואס א מאל א גרעסערען שטח און ווערען אזוי ארום געפעהרליכער. נישט בעסער איז עס מיט צופעליגע קראנקהייטען, ווען זיי אינטערעסירען אויף אזוי ווייט, קיינעם נישט, קען עס לייכט דערגרייכען, אז אויך זיי זאלען פערוואנדעלט ווערען אין א עפידעמישע פאזע.

טאר מען דאך אבער נישט לאזען אזוי פראנק אין פריי שפאצירען דעם מלאך המות אבער דער ברייט פון די גאסען, מוז מען דאך זעהן אנצונעמען מיטלען צו שטערען דעם רבאביר גאנג.

עס ליגט א חוב איף אונזערע זעלבסט-פערוואלטונגען קודם כל צו זעהן, אז דער היגיענישער צושטאנד זאל איבערהויפט ביי די איצטיגע היצען אבגעהיטען ווערען ווי גנהעריג. מען מוז שפריצען מיט וואסער די גאסען נאכט־ליכע מאל טעגליך, אויך מוזען די גאסען געהאלטען ווערען זויבער, עס מוזען אנגענומען ווערען מיטלען, אז די הויז—בעלי—בתים זאלען האלטען די הויפען אין די טרעפען זויבער, ווייל עס איז שוין נישט איינמאל פעסטגעשטעלט געווארען, אז גרעסטענטיילס קראנקהייטען קומען פון האלטען שרעקליך שמוציג די הייזער.

ביים מאגיסטראט אין ראדאם מוז מען שאפען טעטיגע סאניטארע קאמיסיעס, וועלכע זאלען פלאנמעסיג ארבייטען צוזאמען מיט די ברייטע שיכטען פון דער בעפעלקערונג.

עס וואלט ראשית נויטיג געווען, אז ביי דער היגיענישע סאניטארע קאמיסיע זאל געשאפען ווערען א רעדאקציאנעלער קאמיטעט, וועלכער זאל זיך פערנעמען מיט ארויסגעבען אויפקלערענדע ליטעראטור אין יודיש און פויליש פאר די ברייטע פאלקס מאסען, דאן דארף מען איינארדנען סיסטעמאטיש צוויי מאל אין דער וואך פרייע פארלעזונגען, וועלכע זאלען זיין בעלערנד פאר אלע שיכטען פון דער בעפעלקערונג.

די איינמאהליגע פארלעזונג פון ד"ר קעלער'ס קרויז אין „טיאטרי" וועגען דער שקארלאטין-עפידעמיע, איז נאך נישט גענונענד, אזעלכע פארלעזונגען

דארפֿן פֿאַרקומען אפשר. אַ חוץ דעם ברויכן די היגע יודישע דאָקטוירים איינאָרדנען אַזעלכע פֿאָרלעזונגען פֿאַר די יודישע מאסען און זייער אייגענער פֿערשטענדליכער שפּראַך.

אַזוינע פֿאָרלעזונגען דאַרפֿן געהאַלטן ווערן פֿון די לאָקאַלע דאָקטוירים עס וועט נישט אויסמאַכן, וואָס די דאָקטוירים, וועלכע זענען אַזוי דערווייטערט פֿון די ברייטע פֿאָלק'ס-מאַסן וועלן זיך אַביסל דערנענטערן צו זיי און ווידמען אין אַזאַ צייט עטליכע אומזיסטע שעה.

עס ליגט איבערהויפּט אַ פֿליכט אויף די דאָקטוירים נישט צו בלייבן אַזוי גלייכגילטיג צו אַזאַ ענין, וועלכער דאַרף זיי ליגן אָם נאָהנטסטן צום האַרצן.

אויך סאָר די אינטעליגענץ ביי אונז פֿאַל נישט בלייבן גלייכגילטיג, אויך זי מוז שטעהן אויף דער וואַך און ברענגען נוצען.

איצט הייבן זיך צוריק אָן די שולן, ליגט אַ פֿליכט אויף די לערער צו פֿיהרן געשפּרעכן און רעפֿערירען איבער היגיענישען צושטאַנד פֿון די שילער.

מען קען פֿיל אויפֿטהון אויף דעם געביט. עס פֿאָדערט זיך נור, אַז אונזערע זעלבסטפֿערוואַלטונגען זאָלען זיך אויסקשטעלען אין דער שפּיץ און זאָלען פֿאַרשטעהן, ווי אַנצופֿיהרען מיט דער נויטיגער פֿעראַנטוואָרטליכער אַרבייט. צו טהון איז דאָ זעהר פֿיל און אויפֿטהון קען מען באמת אַ סך.

עס פֿאָדערט זיך דעריבער נור דער גוטער ווילן, וועלכער איז פֿערפֿליכטענד פֿאַר אונזערע זעלבסטפֿערוואַלטונגען און דאַן קען מען פֿערהיטען די בעפֿעלקערונג פֿון אַ קאַטאַסטראָפֿאַלע עפּידעמישע לאַגע.

מען מוז זיך אָבער נעמען צו דער אַרבייט זאָפֿאָרט, ווי לאַנג עס איז ניט צו שפּעט.

ל.

דער אתרוג און זיינע חברים.

פֿון משה נאַדיר.

דער אתרוג איז געלעגען אין דער פֿיינער, זילבערנער פּושקע, איינגעבעט מיט ווייכען פֿלאַקס און נעבען איהם אויפ'ן טיש זענען געלעגען: דער גרינער לולב, דער שמעקענדיגער הדס און אַ בינטעל פֿרישע הושענות.

אַזוי ווי ס'איז געווען די נאַכט פֿאַר הושענה-רבה און אַזוי ווי די בעלי-בתים זענען געזעסען אויפ'ן דאַך, און געוואַרט, אַז דער הימעל זאָל זיך שפּאַלטען, האָט זיך דעם אתרוג אַביסעל פֿערגליסט זיך דורכשמועסען מיט זיינע שכנים-גלאַט אַזוי פֿון היימליכקייט וועגען.

דער אתרוג (צום לולב): — וואָס האָסטו זיך אַוועקגעלעגט נעבען מיר, הע? (מיט אתרוגישען גדלות): אומעטום קריכען זיי, די שלעפּערס!...

דער לולב: — האָט קיין פֿאַראיבעל נישט, וואַהרטער אתרוג! איך... עס... תע... הייסט דאָס. מיר זענען דאָך עפּעס שטיקלעך שותפים... די ברכה מאַכט מען דאָך איבער אונז ביידען...

דער אתרוג (צום הדס, וועלכע ציטערט מיט חניפה) — וואָס זאָגט איהר צו איהם, איך בעט אייך?! (גיט זיך אַ טאַפּ פֿאַר'ן פּיטום): אַזאַ נידערטרעכטיגע זאַך!

הדס:—נו, געוויס.. הי הי הי.

לולב (מיט אַ געוואַגטען טאָן):—אָבער איהר קענט זיך פֿאָרט נישט בעגיין אָהן מיר!..

דער הדס (פּאָליטיש): — דאָס האָט ער שוין גענאַשט פֿון די היינטיגע (ווייזט אויף די הושענות).

די הושענות (מישען זיך אַריין מיט אַ שטאָך): — אונז דוכט זיך, אַז דער לולב האָט אויך געוויסע מעלות: ער איז שלאַנק, גראַד און האָט נישט קיין קרומען רוקען...

דער אתרוג: — אָבער פֿערגעסט נישט, מיין יחוס! מיין טאַטע איז געווען אַנ'אתרוג, מיין זיידע איז געווען אַנ'אתרוג, מיין עלטער-זיידע איז געווען אַנ'אתרוג... און מיינער אַ גליד-גליד-שוועסטער קינד האָט געהאַט דעם כבוד, אַז די סטרעליסקער רביצין, עליה השלום, זאָל ביי איהם אָפּבייסען דעם פּיטום – אָט ווער איך בין! און ווער זענט איהר?.. פּשוט'ע פֿלאַנצען!

דער לולב: — אמת, מיין טאַטע איז געווען אַ פּשוט'ער לולב, אָבער אַנ'עהרליכער]

דער אתרוג (מיט פֿעראַכטונג): — איינער פֿון דעם המון...

דער הדס (מיט כלומרשט'דיגער פֿעראַכטונג):—אַ פּראָסטאַק!

דער לולב (צום הדס): דו רעדסט אויך? דו שמעקעדיגער שטיק נאַרישס!.. (אויפֿגערעגט) ווען נישט מיינע לולב-רינגלעך, וואָלסטו דאָך צופֿאַלען אויף שטיקלעך, און אַפֿילו צו הבדלה וואָלט מען דיך נישט געדאַרפֿט.

אתרוג:—דאָס זענען אַלץ ווערטער און ווערטער און נישט מעהר!... דער בעסטער בעווייז פֿון מיין גרויסקייט איז דער רעספּעקט, מיט וועלכען די וועלט בעהאַנדעלט מיך, און די פֿאַרזיכטיקייט, מיט וועלכער מען גייט אַרום מיין האַכוואָלנעבוירענעם פּיטום.

די הושענות:—איהר זייט אַנ'איינגעבילדעטע לימענע, זאָלט איהר מיר קיין פֿאַראיבעל נישט האָבען! מיליאָנען פֿון אייער געשלעכט זינקען אין דעם אָפּגרונט פֿון די גלעזלעך מיטנעם וואַסער, וואָס מען רופֿט טיי... פֿיל פֿון אייער מין ווערען פֿאַרשימעלט און פֿערטריקענט אויף די פּאָליצעס, און פֿיל פֿון די יודען, וואָס מאַכען היינט איבער אייך אַ ברכה, וועלען אייך מאָרגען אויסקוועטשען אויף אַ שטיקעל הערינג... נאַר דערפֿאַר וואָס דו האָסט אַ זילבערנע היים און אַ געלעגער פֿון ווייכען פֿלאַקס — האַלטסטו זיך שוין פֿאַר אַ העכערען מין, פֿאַר אַן „איבערלימענע" אַזוי צו זאָגען!..?

דער אתרוג נו, און מיין פּיטום וואָס ווערסטו זאָגען וועגען מיין פּיטו־

ראש-השנה אין גער.

(ספּעציעל פֿון אונזער וואַרשאווער מיטאַרבייטער).

ס'האָט זיך מיר פֿערגלוסט אויפֿצופֿרישען יענע אַלטע גוטע צייטען, בעת דאָס גערער שטיבעל איז געווען מיין צווייטע היים.

ס'האָט זיך מיר פֿערבענקט נאָך אַלע מיינע אַלטע ליבע חברים, שטיבעל-בחורים, מיט וועלכע איך האָב צוזאַמען געטרוימט גאָלדענע חלומות וועגען אַ הערליכע און זיניגע צוקונפֿט.

ס'האָט זיך מיר פֿערבענקט נאָך יענע אַלטע ליבע שטיבעל-יודען וואָס האָבען מיך געטראָגען און געלערנט ווי אַזוי צו ווערען אַזאַ איינער ווי זיי.

ס'האָט זיך מיר פֿערבענקט נאָך יענעם ספּעציפֿישען ציגאַרען-ריח, וואָס האָט זיך געפֿיהלט יום-טוב אין שטיבעל, נאָך יענע שטילע האַרציגע ימים-נוראים-נגונים, וואָס ס'האָט אין מיר איינגעזונגען העניך ר' חיים לייבוש'ינס.

ס'האָט זיך מיר פֿערבענקט נאָך יענע קאַלטע ציטערדיגע סליחות-פֿריה-מאָרגענס אין דעם ברוגען אבער ליבען שוהל-געסעל.

האָב איך בעשלאָסען פֿאָהרען קיין גער אויף ראש-השנה. כ'האָב געמיינט אַז כ'וועל דאָרט טרעפֿען די זעלבע האַרציגע שטיבעל-יודען, אַז כ'וועל שמעקען דעם זעלבען יום-טוב'דיגען ציגאַרען-ריח, און וועל הערען די זעלבע שטילע און האַרציגע ימים-נוראים-נגונים, וואָס זענען אַזוי טיעף אַריינגעדרינגען אין מיין האַרץ.

כ'האָב געמיינט, אַז כ'וועל אַלץ דאָרט טרעפֿען דאָס זעלבע וואָס כ'האָב אַ מאָל געזעהן און געפֿיהלט, בעת כ'בין נאָך נאָר יונג געווען, בעת איך מיט מיינע חברים, האָבען צוזאַמען געוועבט גאָלדענע חלומות וועגען אַ הערליכע און זיניגע צוקונפֿט.

אַ צינד טהוט מיר וועה פֿ'האַרץ, ווייל כ'האָב זיך אַ ביסעל ענטוישט.

כ'פֿיהל אצינד אַזאַ פּוסטקייט אין אַזאַ אָנגעוועטיגקייט פּונקט ווי מ'פֿיהלט זיך בעת מען טרעפֿט מיט יאָהרען, יאָהרען שפּעטער אַ קראַנקע עלטערע פֿרוי, וועלכע מ'האָט אַמאָל שטאַרק געליבט, בעת ביידע זענען נאָך געווען יונג און שעהן.

* * *

מיט פֿערגעניגען וואָלט איך אייך געשילדערט גענוי וואָסער פּנים ס'האָט היינט גער אין די ימים-נוראים טעג, און וואָלט אייך געמאָלט יעדעס ווינקעלע וואָס איז אייך, ראַדאָמער, מעהר ווייניגער בעקאַנט.

די צייט אין דער פּלאַץ ערלויבט מיר דאָס נישט צו טהון. וועל איך זיך דעריבער בעמיהען אָנצוצייכנען אַ פּאָר שטריכען וואָס דאַרפֿען די לעזער פֿון „ראַדאָמער-קעלצער לעבען", איבערהויפּט אינטערעסירען.

אַלזאָ.

צו פֿאָהרען ערב ראש-השנה מיט דער קאָלייקע קיין גער דאַרף מען זיך פֿיהלען הפקר, פּונקט ווי מען פֿאָהרט צו אַ פֿראָנט.

דאָס מיניאַטור-וואַגזאַלכעל פֿון דער גריצער קאָלייקע איז איבערפֿאַקט מיט טויזענד'ער חסידים, וואַליזעס און פּעקליך. אַ טומעל, אַ געשריי. דער שוויס רינט טייכענווייז. איינער רוקט דעם אַנדערען, איינער שטופּט דעם אַנדערען, מען נישטערט אויס אַ פּיצעל

פיזמוס?.. (שטופט איהם דעם פיטום אין די אויגען אריין).

די הושענות:–אונז איז א קנאפער יחוס אייער פיטום מיט אייער גאנצער פיטומיזאציע...

ביי דער דאויגער שטעל האט זיך דער אתרוג גוט איינגעוויקעלט אין וואטע, אזוי אז ער זאל חלילה זיך נישט צוקילען, און איז ארויסגעשפרונגען פון דער פושקע מיט דער כוונה זיך ארויפצוווארפען אויף דעם לולב, מיט די הושענות; אבער אין זעלבען מאמענט איז אריינגעקומען א טראגענדיגע יודענע און נאכדעם ווי זי האט אן צערעמאניעס א ביס געטוהן אין דער אריסטאקראטישער לימענע האט זי אויסגערופען:

טאקי א שעהנע פרי, ס'איז אבער א פ א ר ד ו מ פ ע נ ע ר אתרוג, בנאמנות כ'האב ג ע מ יי נ ט, אז ס'איז א פרישע לימענע..

◎◎◎◎

חג הסכות.

„למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל"...

אין א שענע העלע נאכט איז געשעהען דאס וואונדער, וואס די געשיכטע ווייס נישט דאס גלייבען. א פאלק פון א פאר מיליאן מענשען, (בלויז מאנספערשוינען זעקסמאל הונדערט טויזענד) ווי פון א צייכען פון א וואונדער־שטעקען, ווארפט אראב פלוצלינג פון זיך די קייטען פון קנעכטשאפט, וועלכע האט געדויערט גאנצע צוויי הונדערט און צעהן יאהר און געהט ארויס פון א לאנד, וואו אבוואוהל מיט שווערער ארבייט, אבער דאך געהאט עסען ביז אין ווייטען האלז אריין, און נאך וואס א עסען!— נישט אפילו אנגעגרייט זיך קיין פראוויאנט אויף אזא לאנגען וועג („וגם צידה לא עשו להם") אפגעגאנגען. עס שטעהט פאר זיי א העפטיגער קאמף מיט אזא אויסגעשולטע קולטורעלע ארמעע. ווי די עגיפטישע, מ'דארף דורכגעהען אזא גרויסען ים, כדי פטור צו ווערען פון די פערפאלגער, ביי טאג ברענט די מדבר־זון, און ביי נאכט—א שרעקליכע פינסטערניש — מ'קוקט אבער גאר נישט און מ'געהט פארווערטס, אבי ווייטער פון בית עבדים! וואס פאר א טרייב־קראפט שטויסט די געוועזענע שקלאפען צו אזא ענטשידענעם שריט? פון וואנען שעפט דאס פאלק די מאראלישע קראפט אויפצוווארפען א לאנר פון פרנסה און זיך לאזען אויף אזא אוואנטוריסטישען וועג?

די תשובה איז: מען שטרעבט אין א אייגענע היים און בעפליגעלט פון דער אידעע, אז דארט אין דעם אנדערען וועלט־טייל געפונט זי די דאזיגע היים, דאס פערשפראכענע לאנד, לויפט מען, נישט קוקענדיג אויף אלע נישט פאראויסגעזעהענע שטערונגען, אויף וועלכע זיי וועלען זיך מוזען אנשטויסען אויף דעם דערנער־וועג, און שטערונגען וועלען זיין אונגעהויערע, הן אינערליכע, הן אויסערליכע. אט די דאזיגע שטרעבונג צו א אייגענער היים אט דער ווייטער מיראזש פון א פריי פאלק בעזעצט אויף א אייגענע ערד, האט צוגעגעבען מוט און אויסדויער דעם וואנדערנדען שקלאפען־פאלק, וועלכעס האט געאפפערט א גאנץ דור, זיך איינגאנצען, כדי זייערע קינדער זאל גוט זיין.

און די אויף דער גיך צוזאמענגעקלעבטע סכות, די דירות ארעי, אין וועלכע ס'האבען זיך אויסגעלעבט די ערשטע דורות פון די יוצאי מצרים, זיי זענען דאס דער סימבאל פון א שטארקען ווילען, פון א פאלק, וועלכעס האט א געזונטען חוש צו א פריי לעבען אויף א אייגענער ערד, דעם בעוואוסטזיין, אז ס'איז בעסער צו עסען א שטיקעל טרוקען ברויט פון א אייגען פעלד, איידער די, מיט גאל און פאראכטונג בעדעקטע, פיש, פון וועלכען ס'איז מצוים.

* * *

אין ארץ—ישראל איז דער חג—הסכות פערוואנדעלט געווארען אין א חג האסיף — באסמר מגרנך ומיקבך— ווען מ'האט אנגעפילט די אייגענע שייער אין קעלטער. און וויכטיג ווערט דער חג האסיף אנגערופען זמן שמחתנו. איז דען דא א גרעסערע שמחה פאר דעם פעלד־ארבייטער ווי דאמאלס, ווען ער ואמעלט־איין פראוויאנט פאר א גאנץ יאהר? און דעריבער איז חג הסכות דער אמת'ער יום טוב און די גמרא בעצייכענט איהם כתם אלס חג. בעלדי דארפען זיך אנהויבען די ימות הגשמים און דער יודישער אכר איז עולה רגל מיט זיין פאמיליע (הקהל) קיין ירושלים, כדי צו פערברענגען פרעהליך דעם יום—טוב און צו העלפען א גייסטיג וואורט פון זיי פאלקס—לעהרערס, די כהנים און לויים.

ער ברענגט מיט נישט נאר פאר זיי, נאר אויך פאר די ארימע ברודער, די אלמנות, יתומים און גרים פראוויאנט מיט א ברייטע האנד, ווייל שטענדיג וועלען זיין ארימע לייט. און מאמער וואלט ווער זיך געוואלט ארויסדרעהען און נישט ברענגען — העננט אויף איהם, ווי אויך אויף דעם גאנצען לאנד א מין דאמאקלעס־שווערד, אז מפני גזל מתנות עניים קען חלילה קומען א עפידעמיע (דבר) און, פערקעהרט, ווער עס די געבען מעשר—ווער עס דו געוויס רייך ווערען (עשר בשביל שתתעשר).

אזוי האט א מאל אויסגעזעהען דער חג־הסכות, ווען דאס בית—המקדש איז געשטאנען און דאס יודישע פאלק איז געזעסען אויף זיין ערד.

און היינט? — — — — — —

* *

און ווען מיר זעהען ארום זיך אונזערע אינערליכע און אויסערליכע שונאים, שונאי ציון פון רעכטס און פון לינקס, דארפען מיר חלילה נישט פערצווייפלען. מיט א געהויבענעם קאפ זאלען מיר ארויסגעהען און אונזערע סכות אריין, מיט דעם בעוואוסטזיין, אז אויך אויף דעם היינטיגען גלות— ווען וועלען מיר איבערלעבען די נחשים און עקרבים מכל המינים, מנלכע שטערען אונזער גייסט ישיבה זון מיר גלויבען אין די ווערטער פון נביא „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", אז נאך ווען אונז נאך קיינען א־עלכע גרויסע וואונדער פונקט, ווי ביי יציאת מצרים, אז נישט קוקענדיג אויף אלע שטערונגען וועלען מיר סוף כל סוף ארויסגעהן פון דער דירת ארעי, אין א דירת קבע, אין אונזער אייגען לאנד.

פלטי מושקטבלישה.

◎◎◎◎

ארט אין וואגאן כדי חאטש איין פיס אנצושטעלען. אלץ איז אבער צופרידען, איטליכער ברומט א זמר'ל, מען האט אוועקגעשליידערט אלע זאכען און מ'פאהרט אהינצו, פון וואנען מען דארף שעפען כוחות איבערצוטראגען א גאנץ ווייטערדיג יאהר...

איך מיט א חבר, א פוילישער זשורנאליסט האבען זיך דעריבער פערשאפט אנ'אויטא און אין פערלויף פון 80 מינוט זענען מיר אבגעשטיגען ביים פאמען הארץ פון גער, ביים רבינ'ס הויף.

פ'שטעדטיל איז פול מיט חסידים. מען לויפט אהין און אהער. מען זוכט א שטיקעל ארט אנצושפארען דעם גוף און וואו אויסקצולייגען די וואליזע. וועניג זויבער און פינסטער זענען כמעט אלע אכסניות. אין יעדען צימער זענען אוועקגעשטעלט צו 6-8-10 בעטלעך און מען שלאפט צו 2-3-4 אין א בעטיל.

אין די אכסניות איז אפילו היימלעך. מען ליגט אויסגעצויגען אויף די בעטלעך, מ'שמועסט פון אלץ אין דער וועלט און מ'חכמה'ט זיך ווענען יעדען איינעם. יעדער בעמיהט זיך צו זיין זארגלאז און פריי, אבער ס'פיהלט זיך א געקינצעלטקייט אין יעדען וויץ און אין יעדער בעוועגונג. ס'איז שוין נישט דאס, וואס ס'איז געווען א מאל. ס'פעהלט היינט די חסידישע הפקרות, דער חסידישער עקסטאז, מען וויל צינד נאכמאכען, אבער ס קומט ארויס א ביסעל טריקען און בלאס:

אט א ביישפיעל:

אין מיטען גאס שפאצירען א פאר אלטע חסידים, אמת'ע גווארדיסטען. זיי דערצעהלען זיך מעשה'לעך פון אמאל, פון יענע יאהרען, ווען מען איז נאך געפאהרען צום אלטען זצ"ל. מען טיילט זיך מיט די ערינערונגען, ווי אזוי וויין האט זיך געגאסען ווי וואסער און דאס חסידות האט געפלאקערט אין אלע אדערן. און כדי נאך מעהר אויסצופארבען די ערינערונגען, הויבען זיי אן זינגען אנ'אלט פעך חלומ'ט זמר'ל: באלד פערפלעכטען זיך די הענד ביי יענעמס גארטעל און מען לאזט זיך אין א טאנץ.

ס לויפט זיך צונויף אנ'עולם, מען פרובט אינטערהאלטען מיט זינגען, מיט טאנצען, אבער ס'איז עפעס נישט מיט אלעם.

דאס געזאנג איז מיט וועניג התלהבות, דער טאנץ – מיט וועניג ברען און ס'נעמט ארום אזא רחמנות אויף די אלטע גווארדיסטען, וואס זענען געבליבען אליין צווישען פרעמדע קאלטע מענשען.

דאס געזאנג דויערט נישט לאנג, ווייל ס'ווערט א טומעל. מען האט זיך דערוואוסט, אז דער רבי „גיט־שלום"

אין א מינוט שפעטער איז דער בית המדרש־הויף געווען פול מיט כווי זענדער חסידים. מען האט זיך געשטופט און געשטויסען, ווייל יעדער האט פריהער געוואלט אנקומען.

ווער פיהרט אנטיסעמיטישע פאליטיק ביי עפענטליכע שטאדטישע ארבייט?

(אויפקלערונגס-ארטיקעל).

דינסטאג דעם 14 פון ד. מ. ווען ס'איז אין שטאדט ראט באהאנדעלט געווארען, די פראגע, וועגען די בעשרענקטע צאהל פון יודישע ארבייטער, ביי די שטעדטישע ארבייטען. האט דער שטאדטס פרעזידענט ארגאבגעווארפען די שולד, פון זיך, ווי אויך פון די מאגיסטראט פארשטעהער. און א רויפגעווארפען אויף דער אונטערנעמונגס געזעלשאפט „אולען". און בכדי צו ווירקען איבערצייגענדיג, האט ער זאגאר פארגעלעזען א פאראגראף פון געשלאסענעם קאנטראקט, צווישען מאגיסטראט און די „אולען". אין וועלכען די לעצטע, האט זיך בפירוש בעוואָרענט צו האבען פרייע הענד, ביים אר מוואהל פון ארבייטער, אויסלענדער ווי אויך איגלענדער. ובכן, קומט אויס, זענען די פונקציאנערען פון מאניסטראט, נעביך, נאר נישט שולדיג, ווייל זיי האבען גישט די מעגליכקייט צו רעאגירען, ווי געהעריג קעגען די אנטיסעמיטישע טענדענצען פון די „אולען". אבער דאס געוויסען פון מאניסטראט-פארשטעהער, וועלכער איז א סאציאליסטישער, וואלט געוויס נישט ערלויבט, זיינע פונקציאנערען צו בעטרויבען מענשען דאס רעכט אויף ארבייט, ווייל זיי געהערען צו דעם אדער יענעם גלויבען, אדער נאציאנאליטעט.

חוץ דעם וואס לייגט זיך שלעכט אויפן שכל די אנטיסעמיטישע טענדענץ פון דער „אולען", וועלכע איז געקומען קיין פוילען, זיכער. צו אינוועסטירען איהרע קאפיטאלען. בכדי צו מאכען ביזנעס ווי צוליעב זייטיגע כוונות. וויל אויך אין אלס ארבייטער, וועלכער האב שוין געארבייט ביי פערשידענע שטאדטישע ארבייטען, און ממילא בעקאנט אין דער אנגעלעגענהייט, ווארפען חאטש א שטיקעל שיין, בכדי דער עקמיניע, פון יודישע ראטמענער, וועלכע איז אויפגעקליבען געווארען צו לעזען די פראגע, העלפען זיך אריענטירען ווער ס'איז באמת די האנד, וועלכע איז געווענדעט קעגען די יודען, און אויסזאגען דעם סוד אז:

דער מאגיסטראט, וועלכער האט די מאראלישע פליכט, ווי אויך די מעגליכקייט צו רעאגירען קעגען דער פערזאן וועלכער איז א מאגיסטראט-אנגעשטעלטער, שוייגט און ערלויבט איהם צו פיהרען קעגען די יודישע בירגער, פאר וועלכען געלד ער ווערט שיין פענסיאנירט, א עקאנאמיש אנטיסעמיטישער פאליטיק.

איך זאל וועלען דערציילען אלע פאקטען, קעגען דער זעלבער פערזאן, וואלט עס געווען פאר א צייטונג ארטיקעל צו פיעל. איבערדעם וועל איך מיך בעגנוגענען מיט א קורצען אלגעמיינעם איבערבליק, אבער פרעצעזיע נעשילדערט, אז יעטווערער זאל זיך קאנען לייכט אריענטירען, ווער ס'איז באמת דער שולדיגער אין די פערדרענגונג פון יודישע עקאנאמישע אינטערעסען, ביי שטאדטישע ארבייטען.

שטאדטישע ארבייטען איז געווען דרייערליי: ארבייט, וועלכער דער מאגיסטראט זעלבסט האט נעפיהרט און אויסגעצאהלט פון איהרע אייגענע געלדער. דער יודישער פראצענט צווישען די ארבייטער איז דארט געווען א קליינער. אבער וועגען דירעקט צו בעשולדיגען אין דעם, ווייס איך נישט, ווייל די אנפיהרערשאפט פון דער ארבייט, האט זיך קעגען די יודען לאיאל אויפגעפיהרט, נישט אנדערש ווי קעגען אלע ארבייטער, און ממילא איז די בעציהונג צווישען די יודישע און נישט יודישע ארבייטער געווען א גוטע. די צווייטע — איז געווען די דירעקט קאנאליזאציע ארבייטען, וועלכע ס'האט אנגעפיהרט די „אולען" גופא. דא האט זיך דער יודישער ארבייטער נישט שלעכט געפירט, יעדענפאלס, קיין בולט'ע אנטיסעמיטישקייט איז נישט ארויסגעוויזען געווארן. אזוי זענען אויך די בעציהונגען, צווישען די קריסטליכע און יודישע ארבייטער געווען פערהעלטניסמעסיג נישט קיין שלעכטע, נאר דער פראצענט יודען איז שוין געווען א גאנץ קליינער, ווייל דאס אריינקריגען זיך צו דער „אולען", איז דעם יודישען ארבייטער זעהר שווער אנגעקומען, דאס איז געווען פערבונדען מיט וואכען נאכלויפענישען און שתדלנות'ער, ביז מ'האט אויסגע'פועל'ט ביים שטאדטישען אינזשיניער, וועלכער האט צוגעטיילט ארבייטער דער „אולען". אבער אויך נאר אלס איינצעלנע שווארצע-ארבייטער. צו פאכאווע ארבייט אדער אין דער אדמיניסטראציע איז געווען אויסגעשלאסען. חוץ צוויי דריי יחידים, וועלכע האבען געהאט קריסטליכע שתדלנות, האבען זיך קוים אריינגעקריגען, אבער אויך נאר פאר נאכשלעפערס ביי דער אדמיניסטראציע, אז דאס זאל אזוי זיין האט שוין געזארגט דער שטאטס-אינזשיניער, וועלכער האט צוגעטיילט דער „אולען" ארבייטער. ווי לוציפער ביים גן-עדן, האט ער בעוואכט די טהירען פון די „אולען".

די דריטע ארבייט איז געווען קאנאליזאציע ארבייט, און אויסגעצאלט געווארען פון געלד פון „אולען", אבער דער מאגיסטראט האט גענומען די ארבייט אונטער איהר פירמע. אויף וועלכע צוועקען ווייס איך נישט אפשר צו ווייזען איהרע גרויסע פערדינסטען קעגען דער ארבייט'ס-לאזיגקייט. פאר דאס האט דער מאגיסטראט איבערגעגעבען די אנפיהרערשאפט איהר אינזשיניער דעם זעלבען, וועלכער האט צוגעטיילט ארבייטער דער „אולען", זעלבסט פער-

---

דאס צימער, וואו דער רבי נעמט אויף זיינע חסידים, געפונט זיך רעכטס פון בית המדרש אונטער זיין פריוואט-וואוינונג. ס'איז א גרויס און ליכטיג צימער, מעבלירט זעהר אריה: א ספרים-שאנק, אן אלטער טיש און איין שטוהל.

דער רבי שטעהט נעבען טיש, דעם לינקען פוס ארויפגעשטעלט אויף א שטוהל, מיט א שמייכעל אויפ'ן פנים בעגעגענט ער יעדען וואס קומט אריין, שטרעקט איהם אויס א ווארים הייכע האנד און לויט זיין מאכען מיט די ליפען, דערקענט מען, אז ער זאגט „שלום-עליכם".

אויף אונז קאפעליושניקעס האבען די חסידים געקוקט מיט א סך פערדאכט. זיי האבען דערפיהלט, אז מיר זענען פרעסע-מענשען און דעריבער האבען זיי געווארען שטעך-ווערטלעך אויף אונזער רעכנונג. און פאקטיש האבען מיר זיך שלעכט געפיהלט, ווייל דאס יונגוואַרג האט זיך בנוגע אונז אנגעהויבען פיהלען אביסעל חוצפה'דיג און ווער ווייסט צו וואס ס'וואלט דערגאנגען.

דער רבי האט זיך דערוואוסט פון אונז און צוגעבעטען צו זיך. דאס פערברענגען ביים רבי'ן א לענגערע צייט, דאן ווען דער אנגעזעהענסטער חסיד האט נישט אזא זכיה, האט אונז לעגאליזירט אין די אויגען פון די חסידים, וואס האבען אנגעהויבען מיט אנדערע אויגען קוקען אויף אונז...

ווען מיר זענען ארויס, האבען אונז הונדערטער ארומגירינגעלט און געבעטען, מיר זאלען זיי איבערגעבען, וואס דער רבי האט אונז געזאגט. זיי האט מעהר פעראינטערעסירט דער פאליטישער אונטערשלאג פון אונזער אזיגער דיענסט, ווי דער פאקטיש חסידישער. כ'האב זיך איבערצייגט, אז דער חסיד איז היינט מעהר פיזפאטיקער פון דער חסידישער טרוקענער פאליטיק, ווי פונ'ם פאקטישען חסידות, דאס חסידות פון אמאל.

כ'האב געזוכט מיט די אויגען מיינע היימישע שטיבעל-יודען. געזעהן האב איך זיי אין א קליינע צאהל. שוין גאר אנדערע געווארען, טריקענער, נישטא שוין יענע התלהבות, יענער ברען.

אן'אינטערעסאנטען טיפ פון ראדאם האב איך יא געטראפען. דאס איז אביגדור מלמד'ס זוהן. דאס איז א בחור וואס קומט קיין גער אויף ראש—השנה און פאהרט אוועק העט נאך סכות. דער טיפ איז אפשר דער איינציגער, וואס איז מיר אויסגעקומען צו טרעפען. אין גער רעכנט ער אב דעם אמת'ן גלות. קיין געלד האט ער נישט, שלאפט ער אין בית-המדרש, נאשט ערגיץ א שטיקעל חמץ און איז דערמיט צופרידען.

גרויס ערפאלג האט אין גער דער בעל-תפילה, ר' יאסעלע בענטשינער פון קעלץ. א טיפישער מנגן, וואס זינגט גאנץ הערצליך, אבער עס קומט ארויס מעהר חזניש, ווייל איהם העלפט אונטער א מאדערנער חסידישער כאר, וואס פאסט זיך ווענינ פאר גער אין די ימים-נוראים טעג.

כ'האב זיך אביסעל פנטויטט אין גער. ס'איז שוין נישט, דאכט זיך, וואס ס'איז געווען אמאל.

א. לערמאן.

חארשא.

שטענדליך האָט ער דאָ, ווידער רעקרוטירט די אַרבייטער, און, אַז ער האָט שוין געהאַלטען ביי בערך 150 אַרבייטער, האָבען זיך דאַרונטער געפונען 3 יודען, און אַז די פּראָטעסטען פון דער יודישער בעפעלקערונג, האָבען שוין איבערגעשטיגען די העכסטע אָנשטרענגונג, האָט ער אַריינגענומען נאָך 13—פאַר וועלכע דער ראַטמאַן, ה׳ לאַנדוי, האָט אויסגע׳פועל׳ט שתדלנות-בריעף פון ה׳ נוימאַרקט, כמעט פאַר יעדען בעזונדער. ביי דער אַרבייט האָט ער געגרינדעט אַ בעזונדערע יודישע קאָמפּאַניע, וועלכע ער האָט טאָגטעגליך יערען פריהמאָרגען וויזיטירט מיט אַ געוואַלד, מיט איין און דעם זעלבען פזמון: זשידזי ניץ ניע ראָביאָן!!!

זעלבסט - פערשטענדליך, אַז דער „קעראָוניק” פון דער אַרבייט האָט געזעהן מיט וואָס ער קען אויסנעמען ביי זיין אדון, האָט אויך אָנגעהויבען צו פערפאָלגען די יודען. די גאַנצע שטימונג האָט זיך איבערגעטראָגען צו די קריסטליכע אַרבייטער און זיי האָבען די יודען זעהר נריגעשעצט מיט אינאַנשטענדיגע אויסדריקען, אָבער די מאָראַלישע ליידען, וועלכע זענען אָבגעטוהן געוואָרען די יודען, זענען פאַר דעם אינזשיניער געווען צו—ווענניג און ער האָט דורכאויס געוואָלט דורכזעצען, צו מאַכען די יודען פאַר אַ נידריגערן, צווייטקלאַסיגען אַרבייטער, מיט אַ קלענערען לוין. און אַז די יודען האָבען זיך געווענדעט מיט אַ אָנקלאַגע צום פּרעזידענט, וועגען דער לוין-פערקלענערונג, האָט דער אינזשיניער פערטיידיגט זיין שטאַנדפונקט, מיט אַ אמת׳דיגער יעזואיטישער חיטריקייט, ער האָט נאאיוו פאָרגעלעגט דעם פּרעזירענט, צו צאָהלען די יודישע אַרבייטער, צו 2 זל. אַ טאָג פאַר נישט אַרבייטען, וויסענדיג פאָראויס, אַז זייער מאַגיסטראַט וועט דאָך פאַר גישט אַרבייטען נישט בעצאָהלען קיין געלד און ער וועט מיט דעם פערדעקען זיינע בייזע כוונות.

צו ענטדעקען די פּערזאָן, וועלכע טרייבט אַ עקאָנאָמישע פערדרענגונג, קעגען די יודישע אַרבייטער, האָב איך מיין חוב, אַלס בירגער און יוד, ערפילט. ווייטער געהער דאָס וואָרט זער יודישער פראַקציע ביים שטאָדט-ראַט אין ראַדאָם.

ג. פ. ן.

קרייז פון יודישע אַקאַדעמיקער אין ראַדאָם.

אַזוי הייסט דער קרייז, וועלכער איז דאַ נישט לאַנג געשאַפען געוואָרען דורך די יודישע אַקאַדעמיקער אין ראַדאָם. אין משך פון דער קורצער צייט פון זיין עקזיסטענץ, האָט דער קרייז בעוויזען שטאַרק און ברייט זיך צו ענטוויקלען, וואָס איז דער בעסטער בעוויז, אַז זיין ענטשטעהונג איז געווען בערעכטיגט און אונבעדינגט נויטיג. די עטליכע אימפּרעזעס, מיט וועלכע דער קרייז איז אַרויסגעטרעטען אין דער עפענטליכקייט, האָבען איהם ערוואָרבען אַ גענוגענדע סימפּאַטיע ביי דער יודישער בעפעלקערונג. די שטודירענדע יוגענד האָט בעקומען איהר׳ס אַנ׳איינען ווינקעל, וואו זי האָט די מעגליכקייט קולטורעל און געזעלשאַפטליך זיך אויסצולעבען. ביים קרייז פונקציאָנירט אַ לעזע-זאַל, וועלכער איז בעזאָרגט מיט דער גאַנצער טעגליכער און פעריאָדישער פּרעסע, עס קומען פאָר פערשיעדענע פערזאַמלונגען און דיסקוסיאָנ׳ס אָווענדען, עס אַרבייטען אינטענסיוו אַ גאַנצע רייהע סעקציעס, וואָס טראָגען אַ וויסענשאַפטליכען און פערוויילונג׳ס כאַראַקטער. מען טראַגט זיך דאָרט אַרום מיט פערשיעדענע אַנדערע פּלענער, און הויפּטזעכליך פערדיענט דערמאָנט צו ווערען דער פּלאַן פון קרייז אַרויסצוגעבען אין פאָרם פון אַ בוך „די געשיכטע פון יודען אין ראַדאָם”.

אַזוי זעהט אויס בקצור די טעטיגקייט פון קרייז, וועלכער איז, ווי בעקאַנט, ערשט מיט עטליכע חדשים צוריק געגרינדעט געוואָרען צום לעבען. מיר האָבען בכיון איבערגעגעבען געוויסע איינצעלהייטען וועגען דער ענטוויקלונג פון קרייז, כדי בעסער צו קענען אילוסטרירען, ווי ביסלעכווייז און מיט קליינינקע טריט ווערט געשאַפען אַ קערפערשאַפט, וועלכער עס וועט אונבעדינגט אויסקומען צו שפּילען אַ געהעריגע ראָלע אין ראַדאָמער יודישען לעבען פון איין זייט, און פון דער צווייטער זייט אין דער אַלגעמיינער בעוועגונג פון דער יודישער אַקאַדעמישער יוגענד אין פּוילען.

פאַר דער בעוועגונג פון דער יודישער אַקאַדעמישער יוגענד האָט דאָס ענטשטעהען פון ראַדאָמער קרייז אַ אונגעהויערע בעדייטונג. ווען מיר וועלען נעמען אין בעטראַכט, אַז גלייכצייטיג, אָדער מיט אַ צייט נאָך פריהער, זענען אין אַ רייהע אַנדערע שטעדט ענטשטאַנען עהנליכע קרייזען, אַז די זעלבע קרייזען וועלען פריהער צי שפּעטער אויך געשאַפען ווערען אין אַלע איבריגע שטעדט, וואָס פערמאָגען אַ גרעסערע צאָהל יודישע אַקאַדעמיקער, טאָ אונטערליעגט נישט קיין שום ספק, אַז דאָס ענטשטעהען פון די דאָזיגע פּראָווינציאָנעלע קרייזען וועט אין אַ גרויסער מאָס מיטווירקען צו ענדערען די אָרגאַניזאַציאָנעלע סטרוקטור פון די לייטענדע אַקאַדעמישע אינסטיטוציעס אין די אוניווערזיטעט׳ס-צענטרען.

מיר, די יודישע אַקאַדעמיקער, מאַכען ערשט די ערשטע טריט ביים אָרגאַניזירען אין טעפּאַראַטע פּראַיינען די פּראָווינציאָנעלע סטודענטענשאַפט, דאַנקענדיגן אונזערע פּוילישע חברים זענען שוין אויף דעם געביעט אָבגעגאַנגען אַ גענוג ווייטען מהלך. ביים היינטאָגען טאָג וועט איהר נישט טרעפען קיין איין גרעסערע שטאָדט, אין וועלכער עס זאָל זיך נישט געפונען קיין אָרטיגער קרייז פון די פּוילישע אַקאַדעמיקער. דער עקזיסטירענדער פערבאַנד פון די פּוילישע פּראָווינציאָנעלע קרייזען ענטוויקעלט אַ לעבהאַפטע טעטיגקייט. גענוג צו דערמאַנען דעם נצחון, וואָס דער דערמאַנטער פערבאַנד האָט אָבגעהאַלטען ביי די לעצטע וואַהלען צו דער „בראַטניאַ פּאָמאָץ” פון וואַרשאַווער אוניווערזיטעט, אַרויספּרעסענדיג די דאָזיגע אינסטיטוציע פון די הענד פון די שוואַרץ-מאַה׳דיגע קאָרפּאָראַנטען.

מיר לעבען אין אַ צייט, ווען די פראַגע פון דער דעצענטראַליזירונג פון עפענטליכען לעבען הויבט אָן ווערען וואָס אַ מאָל אַקטועלער. די פּראָווינץ וועקט זיך צום לעבען, זי וויל נישט מעהר פערגלייכען דאָס פערנאַכלעסיגטע באַנאַטעליזירטע ווינקעל אין דער מלוכה, זי וויל נישט מעהר, אַז איהר איינציגע גייסטיגע חיונה זאָלען זיין די צונעמאַפּענע שיריים פון דער הויפּט-שטאָדט, זי וויל מיטמאַכען אַ ברייט לעבען ענטשפּרעכענד צו איהרע קולטורעלע און ווירטשאַפטליכע כחות. די פּראָווינץ הויבט אָן שטעלען פאָדערונגען זוין פּאַרלאַמענטן — און כח דערצו גיט איהר די ברייט פערצווייגטע רעגיאָנאַליסטישע בעוועגונג, וועלכע האָט זיך געשטעלט אַלס ציל אויפצוּוועקען די איינצעלנע פּראָווינץ און זי פאַרבערייטען צו אַ שענער לעבען.

ווען מיר האָבען געשאַפען דעם קרייז, האָבען מיר זיך נישט אָבגעגעבען קיין חשבון, אַז מיר זענען אַרויף אויף דעם וועג, וועלכער איז אָנגעצייכענט און אויסגעטרעטען געוואָרען דורך דעם פּראָגראַם פון דער רעגיאָנאַליסטישער בעוועגונג. מיר האָבען בלינד אַרויסגעזאָגט דאָס, וואָס איז שוין פון לאַנג געווען אָנגעשריבען אין אַ פערטיג סדור׳ל. רעגיאָנאַליזם הייסט אָרגאַניזירען דאָס פּראָווינציאָנעלע לעבען, כדי פון איהם אַרויסצוציהען די בעהאַלטענע שעפּפערישע כחות און פון זיי מאַכען אַ געהעריגען געברויך. די ערשטע, וועלכע זענען דערצו בערופען זענען די אַקאַדעמישע יוגענד.

פון דעם שטאַנדפונקט אַרויסגעהענדיג, שטעהט פאַר דעם געשאַפענעם קרייז אַ אונגעהויער גרויס און דאַנקבאַר פעלד פון נוצליכע פּלענער און נוצליכע טהאַטען. מיט׳ן מאָמענט, ווען ער האָט געשאַפען אַנ׳איינען ווינקעל פאַר אונזער שטודירענדער יוגענד, האָט ער נאָך נישט זיין אויפגאַבע ערפילט. די ווייטערדיגע קאָנסעקווענץ פון דער אָנגעהויבענער אַרבייט איז פערברייטערען דאָס ווינקעל און זען צינדען אין איהם אַזאַ פייערל, ביי וועלכען עס זאָל זיך קענען אַנוואַרמען די גאַנצע יודישע שטאָדט. ראַדאָם פערמאָגט אַ יודישע בעפעלקערונג פון איבער דרייסיג טויזענד נפשות, און דריי הונדערט יודישע אַקאַדעמיקער אָרגאַניזירט אין אַ קרייז, האָבען וואָס אויפצוטהון. מען דאַרף נור האָבען אַ ביסעל איניציאַטיווע און, וואָס עס איז דער עיקר, גוטען ווילען.

אָט אין דעם ליעגט דער טיפערער אינהאַלט פון דעם ניי-געשאַפענעם קרייז, און דאָס גיט איהם טאַקי די מעגליכקייט פון אַ ערפאָלגרייכער ענטוויקלונג.

ש. בענעט.

וואַרשאַ.

פּרי עץ הדר
למהדרין מן המהדרין!

אתרוגים
לולבים והדסים
מן המובחרים

אויף קאָנקורענץ פּרייזען
קומט און איבערציִיגט אייך!

א צ ל ר׳
מענדיל שינדלים (סופר)
ראַדאָם, מאַזאָוועצקע 1. פּראַגע.

צי איז אזוי דער יושר?

צו דער אלטער ברה, צו דער אלטע מכה, וואס הייסט רבנות פראגע, איז אין אונזער שטאט צוגעקומען נאך א שלאק. נאך א קאמפף — דער קאמפף מיט דער אזוי גערופענער אונלעגאלער שחיטה.

די גמינע פיהרט א קאמפף אויף צוויי פראנטען. און גאר בעזונדערס האט זי אנגעהויבען א צפענסיווע געגען דעם פראגע, וואס זי רופט געהיימע שחיטה.

היינטיגען ערב יום-כפור איז ווענען דעם צונייפגערופען געווארען א עקסטרא זיצונג אין גמינע און צוזאמען מיט די אפיציעלע שטאדט-שוחטים, האט מען ארגאניזירט א קאמפאניע און בשותפות אויסגעארבייט א פערפאל-גונג'ס-אקציע געגען די אזוי גערופענע ווינקעל שוחטים.

די אפיציעלע מכלומר'שטע לעגאלע שוחטים האבען נישט געקענט בעשטעהן, וואס אין אזא יעשיפן-סעזאהן, אין אזא סעמעסטער, ווי דאס איז פאר זיי דער ערב יום-כפור. זאלען זיך געפינען אין שטאדט נאך דריי ידען, וואס זאלען שחט'ען כפרות און פארדינען אויף יום-טוב.

מ'האט זיך בצמיהט אין דער סטא-ראסטווא, אז מ'זאל ארעסטירען די דאזיגע דריי שוחטים און זיי אפהאלטען אין קאמיסאריאט אזוי לאנג, ביז די ערב יום-כפור'דיגע שהישה וועט זיך ענדיגען, אדער אפשר גאר ביז כל-נדרי, און אויב מ'האט אין דער סטא-ראסטווא נישט איינגעפונען, אז פאר א פערברעכען, וואס דארף ערשט געשעהן, קאן מען קיין אומשולדיגע מענשען נישט ארעסטירען, האט מען אינ'ם דאנערש-טאגדיגען מאג מאביליזירט די פאליציי און געהיים-אגענטען, וועלכע האבען, אין דער בעגלייטונג פון צוויי גמינע-אנגעשטעלטע, דורכגעפיהרט אבלאוועס און רעוויזיעס ביי די נישט לעגאלע שוחטים.

א גאנצען טאג פון באלד אין דער פריה אן ביז שפעט אין דער נאכט, האט מען זיך געיאגט נאך די דאזיגע שוחטים, ווי זיי וואלטען עמיצען ער-מארדעט, אדער בעגאנגען א באנדיטי-שען פערברעכען. צו איינעם פון די דריי „אונלעגאלע“, איז פאליציי אין אנטשטאנען ארויסגעקומען 12 ביינאכט און געזוכט דעם שוחט, מיט דער דעה איהם צו ארעסטירען. דער „גאניעץ“ פון דער גמינע, מיט נאך א גמינע-אנגעשטעלטען זענען געשטאנען בע-האלטען אין א ווינקעל און געוואַרט אויף דער פרעהליכע בשורה, צי מ'האט איהם שוין געכאפט דעם ואוויגען יו-דישען שוחט-„מערדער“.

ביז 12 ביינאכט האט מען געפילגע-וועט דאס געשעפט. די „אפיציעלע“ שוחטים האבען, מסתמא, דערפיהלט און ס'האט זיך זיי אפשר גאר געדאכטען, אז דער גרויסער געדראנג און „נאט-לאק“ ביי זייער שחיטה איז א ביסעל שיטערער געווארען און אויפ'ן בלויזען קלער, טאמער וועט מען נישט קאנען אנשיטען פיעלע זעק מיט כפרות בעלד. האט מען געטעגלט די פאליציי אויף די פיס. אפילו צופ־רגענס, פרייטאג אין דער פריה, ערב יום כפור, האט מען נישט פערגעסען צו זוכען די אונ-לעגאלע שוחטים.

מ'ר פרעגען, נאך וואס טויג דער גאנצער קאמפף. צי איז שוין נישטא קיין ארט פאר די דריי ווינקעל-שוחטים? וואס? אפשר זענען זיי נישט אזעלכע שיינע יודען ווי די אפיציעלע? צי איז טאקע אזוי דער יושר, אז די אפיציעלע שוחטים זאלען בעקומען פענסיעס פון 2 און 3 הונדערט זלא-טעס א וואך און אפשר נאך מעהר און די אנדערע זאלען אויף קיין ברויט נישט האבען? מיט וואס זענען די שטאדט שוחטים מעהר לעגאל פון די ווינקעל שוחטים? אפשר דערפאר, וואס א סך פון זיי האבען געקויפט זייערע שוחטישע פאסטענס מיט לאפובקעס און שוחד? (אזן א „נ“).

אונז איז נאך גוט בפקאנט יענע אלטע גוטע צייטען, ווען א שוחט האט מען אנדערש נישט געקענט ווערען כל זמן ער האט נישט פריהער איינגע טיילט שבת אויבס צווישען די קהל'שע מאכער'ס און לאפעטוטענס. צי דער-פאר הייסען זיי עס לעגאלע שוחטים?

וויפיל זענען פאראן צווישען די שטאדטישע שוחטים, וואס זענען ווילד פרעמדע, וואס זייערע טאטעס און זיי-דעס האבען דאמאלט נישט גע'חלומ'ט פון ראדאמער שחיטות?

דער ארגומענט און דער מכלומר'שט בערעכטיגער תירוץ פון דער גמינע, אז זי וויל זיך נישט לאזען היזק מא-כען פון די 60%, וואס זי בעקומט אלס איינקופט פון דער שחיטה, איז ווייט נישט בעגרינדעט. זאל זי צונע-מען די ווינקעל-שוחטים און איינטהיי-לען צווישען די שוחטים די פענסיעס אזוי, אז איינער זאל נישט האבען צו-פיעל און איינער גארנישט. דאן וועט די גמינע גארנישט היזק האבען אדרבא, זי וועט נאך פיל מעהר פער-דינען און די „וואלקא“ מיט דער גע-היימער שחיטה וועט פולשטענדיג ליק-ווידירט ווערען, וואס איז נאך די-מעהר, אז ראדאם וועט האבען נאך דריי שוחטים? ווי לאנג איז דען, אז די גמינע האט געפלאנט צו צינעמען נייע שוחטים? נאך וואס דער גאנצער אמביציעזער קאמפף, בשעת דער ענין פון געהיימע שחיטה לאזט זיך ערלע-דיגען ביי דער קלענסטער מאס גוט-ווילינקייט?

עס קאן דא נישט ווערען אנגעווענ-דעט דער מאטיוו, אז די שחיטה פון די דערמאנטע דריי שוחטים איז נישט גלאט כשר, שוין צוליב דעם אליין, וואס די רעליגיעזעסטע פאמיליעס. זא-גאר די עקסטע חסידים שיקען זייערע עופות דוקא צו דער דריי ווינקעל-שוחטים. זאגאר ביז ערשט נישט לאנג לאנג האט איינער פון די היגע בע-וואוסטע רביים עטליכע יאהר נאך איי-נאנד גע'שחט'ען ביי איינעם פון די דריי ווינקעל-שוחטים, ביים בעקאנטען שוחט הענוך ר' חיים לייבוש'עגס. מיט דעם לעצטען, וועמענס פאטער עס גע-דענקען נאך אלע ראדאמער יודען דער געוועזענער בעריהמטער שוחט ר' חיים לייבוש ז"ל, וועלכער איז אין ראדאם געווען שוחט איבער 30 יאהר — איז גארנישט צו פערש-טעהען.

ערשט נישט לאנג איז געווען גע-מעלדעט אין דער פרעסע, אז דער קהלה-ראט האט אויף איינער פון איה-רע אפיציעלע זיצונגען אנערקענט די גערעכטע טענות פון דעם דאזיגען שוחט אלס בן-עיר און בעל חזקה און זאגאר בעשלאסען וועגען דער צושא-פען א ספעציעלע שחיטה קאמיסיע, בכדי צו בעטראכטען און אננעמען א ענדגילטיגען בעשלוס איהם אריינצונע-מען אין דער רייה פון אלע אפיציעלע ראדאמער שוחטים, און דערווייל ביז ענדגילטיגער ערלעדיגונג בעשלאסען איהם צו צאהלען 50 זלאטעס אוועק. די פענסיע איז איהם אבער אזוי לאנג אויסגעצאהלט געווארען ביז דער פרע-זעס פון דער קהלה פערוואלטונג, ה' קעניגסבערג, איז נישט געזונד געווארען און געמוזט איבעררייסען זיין טהעטיג-קייט.

די ספעציעל אויסגעוועהלטע קאמיסיע האט פערנאכלעסיגט איהר אויפ-גאבע און פון אנגענומענעם בעשלוס האט זיך אויסגעלאזען הוילער בלאף. פרעגט זיך. איז דאס דערלאזבאר, אז דער קהלה-ראט, וועמענס אנגענומענע רעזאלוציעס עס בעדארפען אונבעדינגט רעאליזירט ווערען, זאלען אזוי גרינג געשעצט ווערען? אזא טאקטיק פער-שאפט זיכער נישט קיין כבוד די יודי-שע קהלה און דערויף פאדערט זיך אונבעדינגט א ענטפער.

א ראדאמער בעל הבית.

וואס הערט זיך אין ראדאם.

די יודישע פאדערונגען אויף דער שטאדט = ראט = זיצונג.

שטאדט-פרעזידענט זאגט, אז „אילען“ וויל נישט צולאזען יודען צו דער קאנאליזאציע-ארבייט — שארפע קריטיק פון די יודישע ראטמענער געגען דער מאגיסטראט-פערוואלטונג — געשאפען א ספעציעלע קאמיסיע, צו קאנטראלירען די ארבייטער-ליסטעס.

די ערשטע זיצונג פון שטאדט-ראט נאך די פעריען, איז פארגעקומען דעם פאריגען דינסטאג אין אווענד. צווישען אנדערע פראגען איז אויך בעהאנדעלט געווארען די הלואה פון 100,000 זלא-טעס פאר עפענטליכע ארבייט, וועלכע איז זיינער צייט נישט אנגענומען גע-ווארען נאר דערפאר, וואס ביי דער אבשטימונג האבען צו א קווארום אויסגעפעהלט די שטימען פון די יודי-שע ראטמענער, וועלכע זענען אלס פראטעסט געגען די אויסגעשפראכענע בויקאט-טענדענצען ביים אננעמען יודי-שע ארבייטער צו דער קאנאליזאציע— נישט געקומען אויף דער לעצטער זיצונג פאר די פעריען.

די הלואה פון 100.000 זלאטעס איז דעריבער געבליבען נישט אבגעשטימט און געמוזט ווארטען ביז דער היינטי-גער זיצונג, אויף וועלכער די יודישע ראטמענער זענען געקומען און בעת, בעהאנדלענדיג די הלואה-פראגע, ווידער אמאל ארויסגעטרעטען געגען דער מאגיסטראט-פערוואלטונג. דער ערשטער

האט גענומען דאס ווארט ה' פרענקעל, וועלכער ערקלערט, אז ער קאן נישט אנפערטרויען דעם אויספיהר-ארגאן, ס'הייסט דער מאגיסטראט-פערוואלטונג, דעם ענין פון צונעמען יודישע ארבייטער צו דער קאנאליזאציע דערפאר, וואס דער מאגיסטראט פיהרט נישט אויס די „פאלעצעניעס" פון שטאדט־ראט. נאכדעם ווי אדוו. מולער אטאקירט די מאגיסטראט־פאליטיק בנוגע די יודישע ארבייטער, נעמט דאס ווארט דער פרעזידענט און בעמיהט זיך ארויפצווארפען די שולד אויף דער געזעלשאפט „אולען". אלס פאקט ברענגט ער דעם פאל, וואס די „אולען" האט איינמאל, ווענדענדיג זיך צום מא־גיסטראט, דאס זי נויטיגט זיך אין 30 ארבייטער, אנגעמערקט אז צווישען זיי זאל נישט זיין קיין איין יוד. אדוו. מולער צוקלאפט דעם ארגומענט און פרעגט דעם פרעזידענט, פאר וואס ווערען יודען אויסגעמיטען ביי דער שטאדטישער אינוועסטיציע־ארבייטען, וואו דער מאגיסטראט האט די אויס־שליסליכע דעה.

ראסמאן ברילליאנט פראטעסטירט שארף געגען דער טאקטיק פון „אולען" און מאגיסטראט, מען דארף זיך, זאגט ער, נישט שפיעלען אין קיין אנטיסע־מיטיזם. די אמעריקאנער וועלען אוועק־פאהרען קיין אמעריקא און פאר דער קאנאליזאציע וועלען יודען בעצאהלען 60 %

ה' פרענקעל נעמט נאך א מאהל דאס ווארט און ערקלערט, אז די יורי־שע ראטמענער, וואלטען געדען נישט געוואלט ארויסטרעטען געגען דער הלואה, ווייל זי איז נויטיג בכדי צו־געבען ארבייטס-מעגליכקייטען פאר די פיעלע ארבייטסלאזע. אבער מען קאן דאך נישט דערלאזען מ'זאל איגנארי־רען די יודישע ארבייטער. ה' פרענקעל פערלאנגט דעריבער דער שטאדט-ראט זאל וועהלען א קאמיסיע מיט פארש־טעהער פון יעדען קלוב, וועלכער זאל דעצידירען און קאנטראלירען, אז דער מאגיסטראט זאל צושטעלען ארבייטער־ליסטעס, אין וועלכע ס'זאלען אריין א געהעריגע צאהל יודישע ארבייטער.

ד"ר קעלער'ס קראאוז שטיצט אונטער דעם פארשלאג פון ה' פרענקעל. ער האלט, אז די „אולען" פארשטעהער זע־נען אנטיסעמיטען און אז די פאליטיק, נישט צונעמען קיין יודישע ארבייטער, איז זייערע.

דער כאדעקישער ראטמאן, ה' ניעדז־וויעצקי, בעקלאגט זיך גאר, אז דער מאגיסטראט בצ'עולה'ט צומיינסט די ארבייטער פון די כאדעקישער פארטיי דערפאר, וואס דער מאגיסטראט איז מצהר געניוגט צו דער פ. פ. ס. אויך ער פארערט אזא קאמיסיע פאר זיין קלוב.

ה' פרענקעלס פארשלאג ווערט נאך א לענגערע דיסקוסיע איינשטימיג אנגענומען.

דער גרויסער סקאנדאל אום יום כפור אין שוהל.

שיער־נישט א גרויס געשלעג ביי נעילה — דער גרויסער טומעל — ה' קעסטענבערג וויל נישט אבטרעטען פון זיין יאהר־חזקה צו דאוונען נעילה און צוליב דעם ענטשטעהט א גרויסער סקאנדאל. —

ערב יום־כפור פארנאכט, ווען דער עולם איז געגאנגען צו כל־נדרי, האט מען, צווישען אלע אין גאס געהענדע מתפללים, אויך בעמערקט געהן צו דער ריכטונג פון שוהל דעם ה' קעס־טענבערג. ער איז געגאנגען אנגעטוהן אין שטריימעל און אטלעסענעם חאלאט און מיט דער זעלבער געהויבענקייט ווי זיין שטייגער אין די פריהערדיגע יאהרען. דאס האט ביי אלע דורכגעהער ארויסגערופען א גרויס פערוואונדערונג, מחמת שוין א לענגערע צייט, ווי ה' קעסטענבערג קומט געווענליך נישט דאווענען אין שוהל אריין, גאר דאווענט ביי זיך אין דער היים, מיט זיין איי־גענעם מנין. אפילו אין די ביידע טעג ראש־השנה איז ה' קעסטענבערג נישט געקומען אין שוהל אריין. ס'האבען זיך דעריבער געפונען א סך מענשען, וואס האבען פאראויסגעזאגט, אז דער יום-כפור וועט גישט אזוי אדורך פטור בלא כלום. די נביאות פון די שווארץ־זעהערס איז א ביסעל מקויים געווא־רען און די ווענד פון די ראדאמער שוהל איז אויסגעקומען צו זיין שטימע עדות פון אינפערהערטע געשעהענישען אין יום כפור בשעת די הייליגסטע תפילות.

ה' קעסטענבערג האט קומענדיג אין שוהל אריין צו כל נדרי פערנומען זיין ארט איפען רבנות שטוהל און ביי „אור זרוע לצדיק" ארויסגענומען דאס ספר פון ארון קודש און ווי דער מינהג ארומגעגאנגען דעם בעלעמער. חאטש ביי די גבאים האט דאס ארויסגערופען פערדרוס, פונדעסטוועגען איז צו קיין סקאנדאל נישט געקומען, און זיי האבען אפילו נעגען דעם נישט פראטעס־טירט.

יום כפור בשעת קריאת התורה האט ה' קעסטענבערג געטיילט די „עליות", נישט קוקענדיג דערויף וואס דאס גע־הערט צו די שוהל־גבאים.

ביי די גבאים האט דער פאקט ארויסגערופען גרויס אונצופריעדענהייט, נאר דער פארשטעהער פון דער קהלה פערוואלטונג אינם גבאים־ראט ה' אדלער האט וועלענדיג אויסמיידען דעם קלענסטען טומעל, געבעטען די גבאים דעם ה' קעסטענבערג נישט צושטע־רען.

ה' קעסטענבערג האט צוויי מאהל געליינט דעם ספר און איינגעטיילט די „עליות" צווישען זיינע מקורבים. די גבאים האבען זיך נישט געגענ־געשטעלט, נאר ווען ער האט געענדיגט דאס לייענען האבען זיי געלייענט צום דריטען מאהל, כדי צוגעבען „עליות" די בעלי־בתים פון שוהל, וועלכע האבען דערויף חזקה אום יום־כפור־טאג. ה' קעסטענבערג איז די גאנצע צייט געש־טאנען אויפן בעלעמער און ווען מ'האט בעת'ן דריטען לייענען געמאכט א „מי שברך" דעם נייעם געוועהלטען רב ר' יצחק שטיינבערג פון יאראסלאוו, איז צווישען ה' קעסטענבערגס מקורבים געווארען א טומעל.

צווישען שחרית און מוסף, ווען ה' קעסטענבערג איז געשטאנען אויפן חצר פון שוהל, זענען צו איהם צוגע־גאנגען צוויי יודישע זעלנער, מוזיקאנ־טען, און איהם איבערגעגעבען, דאס זיי האבען בעקומען א בעפעהל, צו געהען שפילען. ה' קעסטענבערג האט זיי געהייסען בלייבען אין שוהל אויף זיין פעראנטווארטליכקייט, ערקלערענ־דיג, אז ווען ס'וואלט געווען אזא בעפעהל, וואלט ער דער ערשטער געוואוסט אזעלכעס בעקומען, און אזוי ווי ער האט אזא בעפעהל נישט ערהאלטען בעדארפען זיי בלייבען אין שוהל.

נאך מנחה האט ה' אדלער צוגע־שיקט זאגען ה' קעסטענבערג, אז נעילה זאל דאווענען דער שטאדטישער חזן. אויף וואס ה' קעסטענבערג האט מסכים געווען.

פאר נעילה האט ה' קעסטענבערג גערעדט וועגען דער שקארלאטין-עפי־דעמיע, אבער גלייכצייטיג געלאזט פאלען עטליכע ווערטער, אז — „אויב מען וויל נישט וועט ער נישט דאווּ־נען קיין נעילה".

נאך די דרשה זענען אייניגע פון ה' קעסטענבערג'ס אנהענגער ארויפ־געגאנגען אויפ'ן בעלעמער און פער־לאנגט „אז נעילה זאל זאגען דער רבי קעסטענבענבערג".

ה' קעסטענבערג, זייענדיג אויפגע־מונטערט פון די דאזיגע אנהענגער זיינע האט פערגעסען אין זיין הבטחה און געשטעלט זיך ביים עמוד דאווּ־נען נעילה.

א גרויסער עולם, ווי אויך די גמאים האבען דאן פערלאזט די שוהל, צווישען זיי איז אויך ארויסגעגאנגען דער לעצטער דער ה' מרדכי לאנגער, וועלכער איז אין פאליש בעפאלען גע־ווארען פון ה' קעסטענבערג'ס אנהענ־גער. עמיצער פון זיי האט איהם גע־דראהט מיט א מעסער, נאר אזוי ווי מיט ה' לאנגער איז מיטגעגאנגען זיי־נער א זוהן און זעהענדיג, אז דעם פאטער דראהט א געפאהר, האט ער ארויסגעכאפט א רעוואלווער און ער־קלערט, אז ער וועט שיסען אויב עמי־צער וועט דעם פאטער שלעכט'ס טוהן.

דאס האט א ביסעל אבגעשראקען, די אנפאלער האבען זיך צוריקגעריקט און ה' לאנגער האט זיך געמוזט בע־האלטען אין דער נאהנטער וואהנונג פון ה' קלמן ריכטמאן. ער איז געווען געצווינגען ארויסצורופען פאליציי, וועלכע האט איהם אונטער איהר שוץ אבגעפיהרט אהיים.

בשעת דער געשעהעניש אין פאליש איז אין שוהל ענטשטאנען א גרויסער פאניק. פיל פרויען האבען ספאזמירט און כמעט א האלבע ווייבערישע גא־לעריע איז אבגעליידיגט געווארען. אין דרויסען פאר דער שוהל איז געשטא־נען א גרעסערער עולם ביי דער גאנ־צער צייט פון נעילה, ווי אינוועניג אין שוהל. א סך מתפללים האבען גע־דאוונט נעילה אין בית מדרש, וואו די געשעהענישען האבען זיך אויך א ביסעל געלאזט פיהלען. אויך אין בית מדרש האט צוליב דעם ביי נעילה געהערשט א נערוועזע שטימונג.

פון שטאדט־ראט.

אין דער שטאדט־ראט־קאמיסיע, וואס זאל האבען השגחה ביים צונעמען קאנאליזאציע־ארבייטער, זענען אריין פון די יודען די ה"ה: ברילליאנט, שטודניא. און לאנדוי.

CERES

שפייזעפעטס ווערט אונטער

שטרענגער ריטו-עלער אויפזיכט

פון ה׳ רבי פרענקעל (סקאַווינאַ)

אויסגעארבייט און קען מיט א רוהיג געוויסען אלע פרום רעליגיעזע רעקאָמענדירט ווערען.

CERES שפייזעפעטס שאפט זיך א דאנק זיין ערשטקלאַסיגע קוואַליטעט א גרויסע בעליבטהייט ביי אלע הויזפרויען.

ביים איינקויף פערלאַנגט נאָר Ceres און נאכגעמאַכטע ווארפט צוריק.

SATURNIA S. A Warszawa.

צו דער גאַנצער יודישער בעפעלקערונג אין ראַדאָם

מיט א האלב יאָהר צוריק האט דער ראט פון דער היגער קהלה בעטראכטענדיג מיינע גערעכטע טענות צום ראדאמער שחיטות אויפגעקליבען א קאָמיסיע, וואס זאל מיין ענין ערלעדיגען ווי געהעריג און ביז דאמאלט מיר צוגעזאָגט צו צאָהלען 50 זלאטעס וועכענטליך. דאס צאהלען די דערמאָנטע פונסיע איז מיר אָנגעקומען כקריעת ים סוף און מיר צוגעוואָרפען אויף אזא אופן, ווי מען וואלט מיר א נדבה געגעבען. דער סוף איז געוועזען אז מיין ענין איז נישט ערלעדיגט געוואָרען ביז היינט און דערצו האט מען מיר אויפגעהערט צו צאהלען די 50 זלאטעס. ווייניג דאס, האט מען ערב יום כפור און היינטיגען ערב סוכות אונטערגענומען געגען מיר אזעלכע פערפאלגונגען און רדיפות, ווי איך וואלט דער גרעסטער גנב אדער פערברעכער געוועזען, פאליציי און נעהיים-אגענטען זענען געוואָרען אָפטע איינגעהער אין מיין שטוב און רק מיך געוואלט ארעסטירען. איך האָב געמוזט אנטלויפען פון מיין היים און זיך אויסבעהאלטען. נישט קוקענדיג וואס איך האב אין מיין שטוב נישט געפיהרט קיין שום שחיטה. איך האב געהאט א קראנקען אין שטוב, ביי וועמען איך האב געבריכט אומגעהען און דאך געמוזט פערלאזען מיין שטוב, כדי נישט אריינצופאלען אין ארעסט, איך פרעג דעריבער די יודישע בעפעלקערונג, צי איז דאס נישט א הימעל-שרייענדער סקאנדאל, מצד דער גמינע צו פערפאלגען אזוי אכזריות׳דיג א אייגענעם בן-עיר, וואס האָט די פולסטע רעכט אין דינא דבר מצרא צו פערנעמען דאס ארט פון מיין פאָטער, וועלכער איז געוועזען אין ראדאם גאנצע 30 יאהר שוחט. אדרבא, זאל די גאנצע יודישע בעפעלקערונג וויסען פון דאזיגען סקאנדאליעזען פאקט און זאל ארויסטראגען איהר משפט.

מיט אַכטונג

העניך בר ר׳ חיים לייבוש שו״ב ז״ל

420-09

וועהלט טהעטיגע און פעראנטווארטליכע מענשען!

דעם צווייטען טאָג חו״מ סכות דארף אויסגעוועהלט ווערען א נייע פערוואַלטונג פאר דער געז. „עזרה". צו דעם צוועק ווערט גערופען אַן׳אלגעמיינע פערזאמלונג, אויף וועלכע ס׳ברויכען קומען אלע, וועמען ס׳איז טייער די דאזיגע זעהר-נוצליכע פילאנטראָפישע אינסטיטוציע, וואס איז א שטיצע-פונקט פאר הונדערטער ארימע יודישע פאַמיליעס. די יודישע בעפעלקערונג אין ראדאם דארף צו די וואהלען ארויסווייזען גרויס אינטערעס און אויסוועהלען מענשען, פעהיגע און פעראנטווארטליכע, וואָס זאָלען זיין ביכולת אויפצוהויבען די „עזרה" און איהר פערשאפען דעם פולסטען צוטרוי און פעראינטערעסירונג צווישען די ברייטעסטע שיכטען פון דער היגער יודישער בעפעלקערונג.

געדענקט ראדאמער יודען און לאָזט נישט אונטערגעהן אזא נויטווענדיגע אינסטיטוציע, ווי ס׳איז די „עזרה", דען הונדערטער הונגעריגע און געפאלענע רופען איין!

קומט אַלע ווי איינער אויף דער אַלגעמיינער פערזאמלונג, אין וועלכער עס איז אָבהענגיג דער ביטערער גורל פון הונדערטער נויטבעדערפטיגע.

א בלימעל לטובת קרן קימת לישראל.

מאנטאג, דעם 3טען טאג חוה"מ סוכות, וועט ביי אונז אין שטאדט פארקומען א בלימעל פערקויף, איינגעארדענט דורך דעם יודישען נאציאנאַלפאנד, אויף וועלכען ס׳איז נאך לאנגע בעמיהונגען געלונגען צו בעקומען אַן׳ערלויבניש פון דער רעגירונג. עס איז איבריג צו בעטאנען די וויכטיגקייט פון קק"ל, וואס האט זיך שוין אזוי בעליבט געמאכט און פאפולאריזירט ביים גאנצען יודישען פאלק.

מיר פערהאָפען, דאס די ראדאמער יודישע בעפעלקערונג וועט די זאמלער פון דער סימפאטישער אינסטיטוציע, אנטגעגענקומען בסבר פנים יפות, מיט דער געהעריגער שפענדונג.

יודען! שטיצט דעם קרן קימת לישראל, ווייל דורך איהם לייזט איהר אויס א"י ישראל.

די פעראייניגטע קרן-קימת-קאָמיסיע אין ראדאָם.

ראדאָמער ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע.

מאָנטאָג דעם 27/9 דעם 3 טאג חו"המ סוכות 8 אָווענד קומט פאָר אין לאָקאל פון דער אָרגאניזאַציע לובעלסקא 25 א רעפעראט פון ה׳ דירעקטאר פון די ראדאמער יודישע גימנאזשיניער י. זיעלינסקי א. ד. ט. „מיינע איינדריקען פון א"י".

איינגאַנג פאר מיטגלידער פריי.

אויסבעסערונג.

ווי מיר ווערען גענוי אינפאָרמירט האָט דער ה׳ מרדכי לענגער קיין שום שייכות נישט צו די געשעהענישען אין יום-כפור. ער איז בלויז געווען א פאסיווער צוקוקער און איינער צווישען די לעצטע, וואס האבען פערלאָזט די שוהל. מיר בעדויערען, וואס אין נאמיץ „א חרפה" ווערט ה׳ לאנגער בעטראכט אלס מיט-פעראנטוואָרטליכער אין די געשעהענישען. און צוליב דעם בעטען מיר איהם איבער.

די רעדאַקציע.

רעפעראַט פון ד"ר פּאָמראַק וועגען שקאַרלאַטין.

פרייטאָג דעם צווייטען טאָג יו"ט 8 אָווענד, וועט ד"ר מאָמראָק רעפערירען אין האנד.-קלוב איבער ד. ט. „ווי אזוי פערהיט מען זיך פון דער „שקאַרלאַטין-קראנקהייט". עס וואלט זעהר געווינשען געווען אָפטער איינצוארדענען אזעלכע פארלעזונגען. אין וועלכע אלע היגע יודישע דאקטוירים זאלען אנטייל נעמען.

צו שכורים, וואָס בעפאלען דער פּאָליציי מעג מען בענוצען געוועהר.

צוליב די אָפטע אָנפאלען און אַוואנטורעס פון שכורים, אין אונזער שטאָדט, האָט דער פאליציי קאָמענדאַנט, ה׳ קאמאלא, ארויסגעגעבען אַ פעראָרדנונג. אז אין פאל ווען אזעלכע שכורים פערשטעלען פאָליציי-לייט, מעגען די לעצטע, לויט די פאָליציי-אישע פאָרשריפטען, בענוצען געוועהר.

בעוואויגען ארויסצוגעבען די דערמאנטע פעראָרדנונג האבען פאָלגענדע צוויי פאלען: דעם 9-טען ה. ח. האט פאסירט אויף זשאַבּיא-גאס א פּאַרפאַל, וואס א שכור האט זיך געווארפען אויף א פאָליציאַנט און איהם שטאַרק צושלאגען אזוי, אז דער פאָליציאַנט האט, אום צו פערטיידיגען זיך, געשאָסען דעם שכור׳ן אין בויך. א צווייטער פאל האָט פאסירט מיט׳ן שכור, פּאַטשאָוויסקי, וועלכער האט נישט לאָזענדיג זיך ארעסטירען, צעשלאָגען דעם פאָליציאנט און ביים אנפערען זיך האט דער פאליציאַנט מיט דער גאַלע שאַבליא איהם איבערגעהאַקט אַ פיס. ביידע שכורים זענען איבערגעפיהרט געוואָרען אין שפיטאל. צוליב די ענערגישע שריט, פון קאָמענדאנט קאמאליא, און דער הינזיכט, איז די שכרות וואקחאנאליע און הפקרות א ביסעל איינגעשטילט געוואָרען.

Uczeń kl. 7-ej
udziela lekcji
i korepetycji.
Informacji zasięgnąć można u Lipszyca,
Radom ul. Moniuszki 6
(2 gie piętro).

Kino CORSO w Radomiu.

היינט און יעדען טאג ווערט דעמאנסטירט דאס בעריהמטע בילד א. נ.

ZABIŁEM

אין דער הויפט-ראל דער בעריהמטער פראנצויזישער ארטיסט:

SESUE HAYAKAWA.

קעלצער אבטיילונג.

דוד ראָזענבערג.

סוכות

(שטריכען.)

נאָך די ימים־נוראים, בשעת וועלכע דאָס יודישע פאלק שוועבט אין די הימלען פון ערהאבענע אידעאַלען, קומט־אָן דער יום טוב סוכות, וועלכער ווערט בעצייכענט אַלס זמן שמחתנו. קיין שום יום טוב ביי יודען טראגט אויף זיך נישט אַזוי בולט דעם סטעמפעל פון גלות, ווי אט דער יום־טוב. און אפשר איז דאס דער גורל פון דעם יום־טוב, וועלכער איז ביי יודען געוועזן דער פרעהליכסטער, דער נאַטירליכסטער? אלע שעהנע מנהגים פון אונזער פערגאַנגענהייט זענען דורכ'ן גלות פערקריפעלט געוואָרען און פערלוירען זייער אמת'ן זין... חנוכה, דער נאציאנאַלער יום טוב פון שטאָלץ, רוהם און העלדישקייט, איז אין דער פאנטאַזיע פון פאלק, מיט דער צייט פערוואנדעלט געווארען אין אַ געוועהנליך נס מיט אַ קריגעל אייל. דאס פאלק, וועלכעס האט צוליעב די צרות און טויזענדיעהריגע רדיפות פערלוירען די אמונה אין זיך, אין זיינע אייגענע כחות, האט געמוזט זיך טרייסטען נאָר מיט אַ טרוים. מיט אַ בלויזע האפנונג אויף נסים און אויף אַ בעפרייאונג אין אַ איבערנאטירליכען אופן, אויב אויפ'ן נאַטירליכען אופן איז עס אונמעגליך און ס'דויערט אַזוי לאַנג... דער, וואָס וויל לעבען, מוז זיך ווענינגסטענס טרייסטען מיט אילוזיעס. ערשט אונזער לעצטע נאַציאָנאַלע אויפלעבונג האט צוריקגעקעהרט חנוכה דעם אמת'ן אינהאַלט.

סוכות איז אויך מיט דער צייט געענדערט געוואָרען. מ'ברויך נישט האָבען קיין רייכע פאַנטאַזיע. מען זאל זיך קענען פארשטעלען, ווי ס'האט אויסגעקוקט דער יום טוב סוכות ביי אונזערע אור־עלטערן, געגען וועלכען דאס היינטיגע מכלומרש'טע פרעהען זיך איז נאָר אַ פאַראָדיע. די סוכה אין אַ גרויסאַרטיגען גארטען אונטער דעם שאטען פון די טייערסטע בוימער, צווישען בלומען, אין אַן אייגען לאנד איז אינגאַנצען אַנדערש, ווי די היינטיגע סוכה אין אַ ווינקעל פון הויף, אָפטמאָל נישט אויף קיין היגיענישען פלאַץ, ארומגערינגעלט מיט שפּאַטישע, פיינדליכע בליקען פון פרעמדע...

דעריבער איז מאַקי די סוכה, דער צייכען פון רחבות, וואָס פיהלט יעדער בעל הבית, פערוואַנדעלט געווארען אין א אמת'ן סימבאָל פון אונזער נישט איינגעפונדעוועט זיין אויפ'ן אָרט, פון אונזער וואנדערן אהין אַ סוף און אהן א גרעניץ... ווען וועט מען שוין אומקעהרען דעם סוכות זיין אמת'ן זין? אָט דאס פרעגט דעם יום טוב יעדער נאציאנאל בעוואוסטזיניגער איד.

די אַנטוואָרט אויף די פראַגע ווערט געגעבען דורך אונזערע חלוצים, וועלכע זענען אָרים און געלד, אָרימע ווי דער ארימסטער איד אין גלות, אָדער פאר דעם רייך אין פרייד, לעבענס לוסט ד. ה. אין דעם, וואס אונזער טראדיציע הייסט אונז האבען אין סוכות צוזאמען מיט אונזער פאָלק הייסט עס וועלען אויפלעבען זיינע י מ י ם ט ו ב י ם. הלואי זאָלען דאס נאך זוכה זיין צו זעהן אונזערע אויגען.

* * *

פסח, אין דעם יום טוב, פון אונזער פריהלונג דעמאָנסטרירען מיר פאר די וועלט אונזער נאציאנאלען שטאָלץ אונזער מוט און אונזער עקשנות'דיגען ווילען צום לעבען און צו די פרייהייט. סוכות זעהט די וועלט אונזער שפלות, אונזער צובראָקענקייט, אונזער פראוויזאָריש לעבען. דער הערבסט קומט אָן און מיר ווייזען ארויס אונזער אלטקייט... דער פריהלינג איז יוגענד, טרוים, שוואונג, און מוט... ווען מ'לויפט פאָרווערטס. דער הערבסט, איז עלטער, שוואכקייט ווען מ'קוקט זיך אום צוריק..

צוליעב דעם וועקט פסח ביי אונזערע שונאים קנאה און סוכות נאר שפּאָט מיט בטול...

אפשר איז דאס דער סוד, וואס אויף פסח האבען שונאים אויף אונז אויסגעטראכט פערשיעדענע בלבולים און סכות האט מען אונז געלאָזט צו־רוה. די יודישע געשיכטע גיט פיל באווייזען דאצו. א שונא קען נישט פערגינען זיין געגנער גליק, דאגעגען דעם ארימאַן, דעם אומגליקליכען שענקט ער אַפילו רחמנות.

אלעס איז מען אונז מוחל, נאר נישט אונזער נאציאנאלען זעלבסט־בעוואוסטזיין, פון וועלכען כל ערליי פחדנים, רויטע און שווארצע אַסימילאטאָרען, זאָגען זיך אָב מיט פארגניגען פאר דעם ביסעל רוה פון זינדיגען חומר...

* * *

היינט איז אונזער לעבען אויך מעהר „סוכות'דיג", ווי „פסח'דיג" אין די טיפע בית עולם שטילקייט, ביי די יאוש'דיגע גלייכגילטיגקייט פון פאָלק, שפילט זיך ערגעץ אָה א וויסטער קאָמפף „העברעאיש־אידיש" צווישען די אויבערשטע הונדערט.

דערווייל טהוען ביידע צדדים גאָר נישט אויף און דאס פאָלק קרעכצט: „הרחמן הוא יקים את סוכת דוד הנופלת".

א בריוו פון אמעריקאנער יוד צו זיין ברודער אין קעלץ.

ליבער ברודער!

דיין בריוו האב איך ערהאַלטען און מיט גרויס פרייד איהם געלעזען. אָט! פון אזעלכע בריוו ליבער ברודער, בין איך טאַקי זעהר צופרידען, נישט אזוי ווי די איבריגע משפחה מיינע, די שנאָדערס מיין איך, וואס האלטען אין איין שיקען בריוו צו מיר איך זאל זיי שיקען דאָלארען. זיי מוזען, א פנים, מיינען, אז דא אין אַמעריקאַ קלויבט מען טאַקי געלד אין די גאסען.

ליבער ברודער, נאך קען איך דיר שרייבען, וואס מיך פרעהט אַזוי דיינע בריוו, ווען איך ליין זיי — די בעזונדערע קעלצער נייעסען, וואָס די שרייבסט מיר, ווי, למשל, א קצב, וועלכער האָט אליין געקוילעט און די גאַנצע שטאדט מאכיל טרפה'געווען, און אויך וועגען די פיעל פארפאלען, וואס עס טרעפען זיך אלעס אין קעלץ, ווי מען שחט זיך, און ווי מען הענגט זיך, פונקט ווי להבדיל אין א גרויסער שטאדט.

די שרייבסט מיר אויך וועגען א דאָקטוירים קאַמף מיט'ן „לינת הצדק", וואס עס פיהרט זיך, שוין זייט א לענגערע צייט ביי אייך אין שטאדט, און איז לעצטענס נאך מעהר פערשארפט געווארען צוליב עפעס א פרוי, וואס איז געגאַנגען צום קינד, ווי כ'זעה — ליבער ברודער — טהוט זיך ביי אייך אויף טישען און אויף בענק, נישט טאַקי ווי אין מיינע צייטען, ווען איך בין נאך געוועזן אין קעלץ. ווי אלץ איז געוועזן אזוי לאַנגווייליג, איבערהויפט טהוט מיר קיין שום זאך נישט אזאַ הנאה ווי פון דעם אויפרוף פון דעם קעלצער רעטונגס־קאָמיטעט, וואס די האסט מיר בייגעלעגט אין דעם לעצטען בריוו, ווי דיין נאמען פיגורירט אויך דאָרט צוזאַמען מיט דאָקטוירים און נאך אַנדערע אנגעזעהענע חשוב'ע קעלצער בעל־בתים, וואס זאל איך דיר שרייבען, ליבער ברודער, איך בין שוין אַ אַמעריקאַנער, וואס אין אמעריקא קען יאָ אַ ליאָדע ווער, ווערען א שטיקעל מענש... בין פשוט פערשעמט געבליבען א קעגען דיר, מיר האָט זיך אויסגעוויזען ווי יעדעס אות פון דיין אונטערגעשריבענעם נאמען, שפרינגט מיר גלייך אין די אויגען אריין און לאכט פון מיר; — הא ברודערקע! די האָסט שטענדיג געלאַכט פון מיר? — געזאָגט אז איך בין א גראבער קאָפּ, א גאָר־נישט, זעהסטו וואסערער קאָקער איך בין דאָ געוואָרען אין קעלץ...

וואס זאל איך דיר שרייבען, איך בין אזוי איבעראשט געווארען און גלייך גענומען דעם אויפרוף און איהם געלאָזט איינראַמען אין אַ גאָלדען ראהמעל און אויפגעהאָנגען אויף דער וואנד נעבען דיין פאָטאגראפיע און ווען כ'קוק דערויף קוועלט אין מיר פשוט ס'האַרץ... און ווייסטו וואס נאך מיר איז איינגעפאַלען; אז דער זעלבער קעלצער רעטונגס קאָמיטעט וועט דיך נאך א מאָל אויסוועלען אלס דעלעגאט און שיקען נאך אַמעריקאַ ווי למשל: א דעפוטאט פרילוצקי, א גרינבוים. אדער א נאמבערג, און מיר וועלען זיך נאס אין קורצען פרייען צוזאַמען.

פארלייפיג מעהר קיין נייעס צו שרייבען, פערבלייב געזונד און שטארק אין גרוס אלע.

אויסגעכאפּט און איבערגעגעבען צום דרוק דורך

מ. שווארץ.

אבגעראטעוועט א יודיש מיידעל פון שמד.

בײדע טעג ראש—השנה האט קעלץ נישט אויפגעהערט צו רעדען פון א יודיש מיידעל, וואס איז נעקומען נאך קעלץ זיך שמד'ען.

די געשיכטע איז אזעלכע:

די טאכטער פון פינטשעווער איינוואהנער רפאל בראמא, ש״ה בראמא, האט זיך מיט א געוויסער צייט צוריק בעקאנט מיט א קריסטליכען שאפער פון פינטשעווער סיימיק, וועמענס עלטערן זענען וואוינען אין קעלץ. דער פאטער האט עטליכע מאהל זיין טאכטער אויפמערקזאם געמאכט, אז זי זאל נישט פערקעהרען מיט'ן שאפער, אבער דאס אלעס האט געהאט א קנאפע פעולה. לעצטענס, האט זי זאגאר אנגעהויבען פערשוואונדען צו ווערען פון דער היים אויף גאנצע טעג און געדראהט די עלטערן, אז אויב מען וועט איהר נישט אויפהערען צו פייניגען פאר איהר בעקאנטשאפט — וועט זי אין גאנצען דאס הויז פערלאזען.

מיט עטליכע טעג שפעטער האט זי בעשלאסען איהר צוזאג צו ערפילען און איז אהן א „זיי־געזונד" אוועקגעפאהרען נאך קעלץ, וואו זי האט זיך אויפגעהאלטען ביי דעם שאפער'ס עלטערען, וואו זי האט פערבראכט עטליכע טעג. די עלטערן צוזאמען מיט א זוהן, דערוויסענדיג זיך, וואו זייער טאכטער האלט זיך אויף, זענען גלייך געקומען נאך קעלץ צו זייער טאכטער, האט זי אבער נישט צוגעלאזט און אלע בעמיהונגען זיך דורכצושמועסען מיט דער פריילין האבען נישט געהאט קיין רעזולטאט.

ענדליך איז דער ברודער מיט דער מוטער געלונגען אריינצובעקומען זיך אין דער וואוינונג פון די זשעלאזאס (דעם שאפער'ס עלטערען) און דאס ביטערע וויינען פון דער מוטער, האט ווייזט אויס געהאט א ווירקונג אויף דער ווידערשפעניגע טאכטער און זי האט בעשלאסען צוריקצוגעהן צו די עלטערען.

דעם גאנצען שבת זענען די געסען, וואו די פרל׳ האט געוואוינט געוועזען איבערפילט פון מענשען

פארנאכט זענען די עלטערען מיט זייער צוריקגעוואונענער טאכטער. מיט דער ערלויבניש פון קעלצער רב אבגעפאהרען מיט אנ'אויטא אהיים.

יום־כפור אין קעלץ.

יום כפור האט זיך דאס יאהר ביי אונז אין שטאדט שטארק בעלאזט פהלען אויף יעדען שריט און טריט שוין עטליכע טעג פריהער האט מען געזעהן פיעל פרעמדע יודען, וואס זענען געקומען צו עטליכע רביים, וואס וואוינען אין אונזער שטאדט.

ערב יום־כפור האבען הונדערטער מענשען בעזוכט דעם „בית־עולם".

אין אלע שוהלען און מניינים איז געוועזען א גרויס געדראנג און דער עולם האט זיך צוגעהערט צו די תפילות פון די חזנים.

א גרויסער אויפרעגונג האט ארויסגערופען דער פאקט, וואס די היגע פריידענקער האבען אויסגענוצט די צייט פון פאר כל־נדרי און פארקויפט פאר דער שוהל בראשורין מיט אנ'־אנטי־רעליגעזען אינהאלט.

א שיינע מתנה פון א יודישען גוטבעזיצער פאר'ן „בית־יתומים".

דער יודישער גיט־בעזיצער פון זגורסקי נעבען קעלץ, ה' ראטבארד, האט אויף ראש־השנה אריינגעשיקט פאלגענדע מתנה פארן „בית יתומים": קארטאפלעס, בוראקעס, עפרוי און אנד.

די פערוואלטונג פון „בית־יתומים" און די קינדער דריקען אויס דעם הערצליכסטען דאנק דעם ה' ראטבארד פאר זיין שיינעם טהאט און איז אין דער האפנונג, אז דער ה' ראטבארד וועט אויך ווייטער מיט פערשידענע מתנות געדענקען אין די עלענדע יתומים.

ס'וואלט זעהר כדאי געווען, אז אויך די אנדערע יודישע גוטבעזיצער פון קעלץ און אומגעגענד, זאלען אין יום־טוב פון „חג־האסיף" אויך נישט פערגעסען אין קעלצער „בית־יתומים".

די שקארלאטין־עפידעמיע איז קעלץ און אומגעגענד.

פון 5 טען ביזן 11־טען ה. ח האט זיך די שקארלאטין עפידעמיע פערגרעסערט: אין קעלץ מיט 5 קראנקע אין כענטשין — 5 און אין סוכעדניעוו מיט 2.

די געזעלשאפט „לינת הצדק" אין קעלץ, האט איינגעארדענט אין איהר אמבולאטאריום בחנם'דיגע איינשפריצונגען געגען שקארלאטין אין די שעה'ן פון 10—11 פריה און פון 5—6 אוונד.

וואס קאן מען הערען און זעהען אויף דער פראווינץ?

א מחלוקה צווישען דאקטאר און רב — ער וועט העלפען א מקשה לילד, נור אויב ער וועט איהם ברענגען דעם רב'ס בארד.

רצה הקב״ה, לזכות די שטאדט וואדזיסלאוו (יענדזשעיעווער קרייז) מיט א יודישען דאקטאר. וואלט דאך געוויס קיין בייז נישט געווען. אדרבא ואדרבא! ווילט זיך דעם דאקטאר פיהרען ביר רמה און בענעהט זיך אמאל א ביסעל צו שטרענג... מיט זיינע יודישע פאציענטען (לגבי די נישט־יודישע, האט ער זיך שוין אויפגעפיהרט מיט איבערטריבענער העפליכקייט.) האט די ערשטע האנדלונג פון א „אייגענעם" דאקטאר אויפגערעגט אייניגע וואדזיסלאווער איינוואהנער, וועלכע האבען זיך דערויף בעקלאגט פאר'ן רב.

דער רב, נישט וועלענדיג צולאזען צו קיין מחלוקה אין שטעטעל, האט בערוהיגט די געמיטער און האט זיך געוואנדען צום דאקטאר, נישט מאכענדיג איהם קיין פארוואורף אויף דעם, וואס עס איז געווען. נאר געבעטען דעם דאקטאר לטובתו, אז ער זאל להבא פערמיידען וועלכען עס איז אינצידענט מיט פאציענטען.

דאס האט דעם דאקטאר ארויסגעבראכט פון די כלים און אלס ענטפער דערויף, האט ער צוגעשיקט דעם פרעזעס (אגב איז דער רב פרעזעס פון דער גמינע) און אלע מיטגלידער פון דער יודישער גמינע אין וואדזיסלאוו, א בריעף, היות ווי אחינו בני ישראל זענען ארים און קראנק, זאל מען רעדוצירען דעם רב דאס געהאלט און איהם אוועקגעבען, וועט ער די גאנצע וואדזיסלאווער בעפעלקערונג היילען אין אפעריישן, אהן אונטערשיעד פון שטאנד... ווייל, מאטיווירט דער דאקטאר זיין בריעף „פונקט ווי א שוסטער גיט נישט בחנם קיין שטיוועל, אזוי קאן איך נישט היילען בחנם... און אויב נישט, וועט איהר דערמיט בעווייזען אייער נידערטרעכטיגען ענאיזם"...

האט זיך געשאפען א צד „פאר" אין א צווייטער „נעגען"... און דא האט פלוצלינג אנגעהויבען פליהען מסירות אויפ'ן רב אהן שיעור צום סטאראסטא. צום סקארב, צום... צום... ווער קען דען אויסרעכנען? און ס'האט זיך אנגעהויבען סליעדסטוועס און ס'איז געווארען לעבעדיג...

מאכט זיך א מקשה לילד אין שטעטדטיל, און מ'ברויך אנקומען צום דאקטאר, הויבט מען אן אונטערהאנדלען מיט איהם וועגען מקח, בקיצור, ביי א מקשה לילד קען מען דאך לאנג קיין שהיות נישט מאכען, שטימט דער דאקטאר איין אויפ'ן מקח, נור אויב מ'וועט איהם ברענגען... דעם רב'ס בארד... וכהנה וכהנה אזעלכע קלייניגקייטען... (פאר וואס גראד די בארד, דעם דאזיגן סוד איז דער קארעספאנדענט נישט מגלה) דערווייל וויל דער פאוויאטאווער פיזיק אראבברענגען א „אייגענעם" דאקטאר און עס האלט דערביי, אז די יודישע גמינע זאל בעשטימען א סובסידי׳ פאר דעם נייעם דאקטאר.

און ס'ווילט זיך פרעגען: יודיש שטעדטיל, ווי ווייט וועסטו פערקריכען און פערזינקען... וואדזיסלאווער רב! וועט איהר אייך באמת לאזען פראוואצירען?

ומפני שאין מסיימים בקלקלה, וועל איך אייך אנזאגען א גוטע בשורה, אז אין וואדזיסלאוו ווערט די טעג געעפענט א „אלגעמיינע יודישע פאלקס־ביבליאטעק" מיט א היבש ביסעל ביכער פון דער אלטער און נייער ליטעראטור. מען האפט אויף גרויסען ערפאלג, ווייל עס וועט באמת זיין דער איינציגער קולטורעלער ווינקעל אין שטעדטיל. ווי אזוי, ביי וועלכע אומשטענדען און דורך וועמען די ביבליאטעק איז געגרינדעט געווארען, א צווייט מאל.

אויפגענומען פון מ. ד.

דורך **חיים זיעלאני.**

דער וואהל — רעזולטאט צום ראט פון דער קראנקען — קאסע.

זונטאג, דעם 19/9 ה. ת. 2 אזייגער מיט 30 מינוט ביינאכט, האט די הייפט וואהל קאמיסיע פערענדיגט דאס איבערציילען די צאהל אבגעגעבענע שטימען פון די פערזיכערטע און ארבייטס געבער אין קעלץ און די פראווינצער אבטיילונגען, וועלכע האט געגעבען פאלגענדען רעזולטאט:

פערזיכערטע:

ליסטע נומער .1 פוילישע אונאבהענגיגע סאציאליסטען פון 854 אבגעגעבענע שטימען האט בעקומען 7 מאנדאטען, ליסטע נומער 2 פון די פ.פ.ס. פון 927 אבגעגעבענע שטימען האט בעקומען 11 מאנדאטען, ליסטע נומ. 3 נ. פ. ר., כ. ד. און נ. ד. פון 899 אבגעגעבענע שטימען האט בעקומען 11 מאנדאטען און ליסטע נומער 4 פון די פעראייניגטע יודישע קלאסען-פאראיינען פון 147 אבגעגעבענע שטימען האט בעקומען 1 מאנדאט.

ס'איז אויסגעוועהלט געווארען ה' מ. צעמבערקאוויץ. ווען די ליסטע № 4 וואלט געהאט נאך 15 שטימען, וואלט זי געווען בעקומען נאך א מאנדאט.

ארבייטס-געבער:

ליסטע נומער .1 יודישע האנדווערקער פון די 116 אבגעגעבענע שטימען, האט קיין מאנדאט נישט בעקומען, צוליעב דעם, וואס אויף די וואהל-צעטלען זענען געווען אויפגעשריבען אלע נעמען פון די קאנדידאטען, וואס איז לויט די וואהל—פראצעדור נישט ערלויבט, איז די ליסטע געפסלט געווארן.

ליסטע נומער .2 די פוילישע פעראייניגטע ליסטע, פון די 638 אבגעגעבענע שטימען האט בעקומען 10 מאנדאטען.

ליסטע נומער .3 יודישע סוחרים און הייז-ווירטען, פון די 300 אבגעגעבענע שטימען האט בעקומען 5 מאנדאטען. ס'זענען אויסגעוועהלט געווארען די ה"ה: הערמאן לעווי, ראטמאן, וואגייסקי ב., שמולעוויץ און ב. לעוו.

אין אלגעמיין איז דער טאג אדורך זעהר רוהיג.

לויט די וואהל—פראצעדור, אויב ס'וועט אין פערלויף פון 14 טאג נישט אבגעגעבען ווערען קיין שום פראטעסטען, פון וועלכען צו פ'זאל נישט זיין, וועט מען באלד צוטרעטען צו די וואהלען פון א פערוואלטונג, רעוויזיאנס—קאמיסיע א. אז. וו.

פון חדר מזרחי „יבנה".

דאס חדר מזרחי „יבנה" (מארק 15) וועלכעס האט דורך דער קורצער צייט פון זיין עקזיסטענץ (ס"ה עקזיסטירט דאס חדר 5 חדשים) געמאכט א געוואלדיגען פראגרעס אויף יעדען געביט און ארויסגערופען א אונגעהויערע צופרידענהייט ביי די סימפאטיקער בכלל און ביי די עלטערען בפרט, האט צום נייעם שול—יאהר, שטרעבענדיג איינצושטעלען דאס חדר אויף דער העכסטער פעדאגאגישער הויך: געענדליך רעארגאניזירט דאס חדר, אנגאזשירענדיג א לעהרער—פערסאנאל פון ערשטקלאסיגע פעדאגאגישע קרעפטען. דאס איז די בעסטע גאראנטיע, אז דאס חדר „יבנה" וועט זיין די מוסטערהאפטע לעהר און ערציהונגס — אנשטאלט אין אונזער שטאדט.

דאס פראגראם איז, אויסער די אלגעמיינע לויט'ן מלוכה'שען פראגראם— די יידישע למודים ווי: 1) חומש—רשי, משנה, גמרא מיט תוספת, ש"ס און אגדה. 2) גרינדליך די העבּרעאישע שפראך, יודישע געשיכטע און ליטעראטור. פון די אלגעמיינע למודים: דער פולשטענדיגער קורס פון 4 קלאסען גימנאזיום.

דאס חדר וועט, אזוי ווי יעדע פאלקס—שולע עפענען יעדעס יאהר א נייע קלאס ביז דער 7-טער קלאס איינשליסליך.

ס'וואלט זעהר כדאי געווען, אז די יודישע בעפעלקערונג אין קעלץ, און אין דער ערשטער רייהע די נאציאנאלע שיכטען, וועלכע אזא מ'ן שולע ווי „יבנה" איז טייער, זאלען זיך פעראינטערעסירען מיט'ן מאטעריעלען גורל פון דער שולע, אין וועלכען ס'איז אבהענגיג דער ווייטערדיגער פראגרעס פון דעם חדר.

אויך די יודישע קהלה, אין וועלכע ס'זענען פערטרעטען א מעהרהייט פון די נאציאנאלע עלעמענטען. דארפט אויך נישט פערגעסען אין די איינציגע יודישע נאציאנאלע שולע ווי „יבנה" און אויב זי ניעט שטיצען אויף יעדען געביט, דארפט זי לכל הפחות אויסצאהלען די סאר דעם חדר „יבנה" דורכ'ן מיגיסטעריום בעשטעטיגטע סובסידיע.

פון היגען יודישען טעאטער.

שוין צוויי וואכען, ווי ביי אונז שפילט א יודישע טרופע אונטער דער לייטונג פון ארטיסט ל. ביאלקאוויטש מיט די בעליבטע ארטיסטען ה' ווינער, טרוי ביאלקאוויטש, ליובארטאוויסקא. די טרופע האט נעשטילט איינינע פארשטעלונגען. וועלכע זענען אדורך מיט גרויס ערפאלג. ווי מיר דערוויסען זיך, האט די טרופע צוגעגרייט אויף יום—טוב א זעהר שעהנעם רעפערטואר פון די גייעסטע פיעסען. ס'איז אויך צו אנגאזשירט געווארען דאס גוט בעקאנטע פארל: צווילין, פרוי קאליש און די יונגע סוברעטען פרל' מאדושא, ווי אויך דער יונגער פאט-קאמיקער ה' נויווערט. ס'איז צו האפען. אז דאס קעלצער פובליקום וועט אונטערשטיצען און געבען איהר די מעגליכקייטען אויף נאך יום—טוב צו פערבלייבען דא ביי אינז אין שטאדט.

פון ספארט-קלוב „מכבי"

מאנטאג, דעם דריטען טאג חול-המועד סוכות, דעם 27/9 ווערט אין טעאטער „פאלסקי" אויסגעפיהרט דורכ'ן דראמאטישען—קרייז ביים ספארט קלוב „מכבי" די קאמעדיע „דאס גרויסע געווינס" פון שלום-עליכם, וועלכער איז מיט 3 יאהר צוריק געשפילט געווארען לטובת דער יודישער ביבליאטעק מיט'ן גרעסטען ערפאלג.

ס'איז צו האפען, אז די יודישע בעפעלקערונג אין קעלץ וועט די פארשטעלונג בעזוכען.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל דעם פרעזעס

ה' ד"ר יעקב שאטץ צוליעב'ן טויט פון זיין

מוטער נ. ע.

אין דער פיזישער אויפלעבונג פון אונזער פאלק זאלט איהר אייער טרייסט געפונען.

די פערוואלטונג

פון יודישען ספארט קלוב „מכבי"

אין קעלץ.

מאנטאג, דעם 27-טען ז. מ.

דעם דריטען טאג חול המועד סוכות 8.30 אוענד

ווערט אויסגעפיהרט אין טעאטער „פאלסקי"

די בעוואוסטע קאמעדיע פון שלום—עליכם

„דאס גרויסע געווינס"

דורכ'ן אמאטערען קרייז ביים „מכבי".

בילעטען צו מעסיגע פרייזען בעקומט מען ביים ה' ניוסינאוויץ לאנגע גאס (וויין-געשעפט) און אין טאג פון דער פארשטעלונג ביי דער קאסע פון טעאטער.

Gimnazjum żeńskie

STEFANJI WOLMANOWEJ

w Kielcach

z prawami szkół państwowych

איינשרייבונגען פון נייע שילערינס אויפ'ן שול-יאהר 1926/27 נעמט אן די קאנצעלאריע טעגליך פון 9 אזייגער פריה ביז מיטאג. — ביים איינשרייבען מוז ביינעלעגט ווערען א געבורטס-מעטריקע, צייגעניס פון פאקען-שטעלען און 10 זלאטעס איינשרייבונגס אבצאהל. דער אבצאהל פאר'ן עקזאמען פון יוסטעמפנע b ביז 3-טע קלאס בעטרעפט 5 זלאטעס פון 4-טע ביז 8-טע קלאס 10 זלאטעס. דער לעהרער אבצאהל איז פערקלענערט! און וועט בעטרעפען אין שול יאהר מאנאטליך

אין a און b קלאס 10 זלאטעס, אין c 15 זלאטעס, 1-טע קלאס 20 זלאטעס, 2-טע קל. 25 זל. 3-טע קל. 30 זל. דער אבצאהל פון 4-טע ביז 8-טע קלאס איז אן'ענדערונג.

פאר אונפערמעגליכע הנחות! די קאנצעלאריע איז אפן יעדען טאג

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC

Odbito we własnej drukarni Radom Szwarlikowska 20.